VAPAAEHTOISEN DIAKONIATOIMINNAN KEHITTÄMINEN OULUN ORTODOKSISESSA SEURAKUNNASSA

Honkanen Minna
Tervahauta Marja
Opinnäytetyö, syksy 2016
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Honkanen, Minna ja Tervahauta Marja. Vapaaehtoisen diakoniatoiminnan kehittäminen Oulun ortodoksisessa seurakunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulu, syksy 2016, 61 sivua, 3 liitettä. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää vapaaehtoista diakoniatoimintaa Oulun ortodoksisessa seurakunnassa.

Taustatietoa kerättiin haastattelemalla Oulun seurakunnan työntekijöitä ja tekemällä Webropol-kysely Helsingin, Joensuun, Kuopion ja Tampereen ortodoksisille seurakunnille. Alkukartoituksen perusteella ilmeni, että vapaaehtoista diakoniaa tehdään seurakunnissa monipuolisesti ja sitä halutaan kehittää. Yhdessä seurakunnan työntekijöiden kanssa valikoitiin kolme diakoniatyön teemaa edelleen työstettäviksi vapaaehtoistoimijoille järjestetyssä ideointipajassa. Valitut aiheet olivat ystävätoiminta, motivaatio vapaaehtoistoiminnassa sekä jaksaminen vapaaehtoistoiminnassa.

Ideointipajan pohdintojen ja Oulun ortodoksisen seurakunnan työntekijöiden kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta syntyi vapaaehtoisen diakoniatoiminnan kehittämissuunnitelma, joka löytyy opinnäytetyön lopusta liitteenä. Kehittämissuunnitelmassa esitetään, että vapaaehtoista diakoniatoimintaa selkeytetään Oulun ortodoksisessa seurakunnassa keskittämällä toiminnan koordinointi diakoniatoimikunnalle, sopimalla selkeästä vastuunjaosta vapaaehtoisten rekrytoinnissa, perehdytyksessä, ohjauksessa ja tukemisessa.

Kehittämissuunnitelmaa voidaan jatkotyöstää seurakunnassa tarpeen mukaan yksityiskohtaisimmiksi työmuotokohtaisiksi toimintaohjeiksi.

Asiasanat: diakonia, ortodoksinen kirkko, vapaaehtoisuus, vapaaehtoistyö, sosiaalityö

ABSTRACT

Honkanen, Minna and Tervahauta, Marja. Developing voluntary diaconia work in Oulu Orthodox Parish. 61 pages, 3 appendices. Language: Finnish. Diaconia University of Applied Sciences, autumn 2016. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of the thesis was to develop the voluntary diaconia work in Oulu Orthodox Parish, Finland.

The background information was collected by interviewing the employees of the Oulu parish and by conducting a Webropol survey for the orthodox parishes in Helsinki, Joensuu, Kuopio and Tampere. The initial mapping showed that voluntary diaconia work is being carried out in varied ways and willingness for development exists. Three themes were selected with the employees of the parish for further processing in a future workshop with volunteers. The selected themes were friendship service, motivation in voluntary work and coping in voluntary work.

The actual development plan, appended to the thesis, was drawn up based on the results of the workshop and discussions with the Oulu parish employees. It is suggested in the development plan that the voluntary diaconia work in Oulu Orthodox Parish will be clarified by concentrating the coordination of the diaconia work to the diaconial committee and agreeing on the responsibilities in recruiting, orientating, instructing and supporting the volunteers.

According to the prevailing needs, the development plan can be further processed towards more detailed instructions of any diaconal working mode in the parish.

Keywords: diaconia, Orthodox Church, voluntary work, volunteering, social work

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO 5

2 DIAKONIA 7

2.1 Diakoniatyö Suomen kristillisissä kirkoissa 8

2.2 Diakoniatyö ortodoksisissa seurakunnissa 12

2.3 Ortodoksisen diakoniatyön kehittämishaasteita 15

3 SOSIAALITYÖN NÄKÖKULMA DIAKONATYÖSSÄ 18

4 VAPAAEHTOISTOIMINTA 22

4.1 Vapaaehtoistoiminnan määrittelyä 22

4.2 Vapaaehtoistoiminnan motivaatiot 23

4.3 Vapaaehtoistyötä ohjaavia lakeja ja säädöksiä 24

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS 26

5.1 Alkukartoitus ja taustatiedon kerääminen 26

5.2 Vapaaehtoisen diakoniatoiminnan ideointipaja 27

5.3 Ideointipajan tulosten luokittelua 28

5.4 Vapaaehtoisen diakoniatoiminnan kehittämissuunnitelma 30

6 POHDINTA 32

6.1 Yhteenveto 32

6.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus 34

6.3 Arviointi 35

LÄHTEET 37

LIITE 1: Kysely seurakuntien diakoniatyöstä 44

LIITE 2: Ideointipajojen aiheet 2.3.2016 45

LIITE 3: Vapaaehtoisen diakoniatoiminnan kehittämissuunnitelma 46

1 JOHDANTO

Huono-osaisuus kasvaa tämän päivän yhteiskunnassa. Siihen liittyviä ilmiöitä ovat muun muassa köyhyys, työttömyys, asunnottomuus, velkaantuminen, osattomuus ja yksinäisyys. Nämä aiheuttavat taloudellista ahdinkoa, alemmuudentunnetta, häpeää ja toivottomuutta. Taloudellista apua haetaan yleensä kunnan sosiaalitoimesta mutta myös seurakunnista. Seurakuntien työntekijät kohtaavat päivittäin arjen haasteiden keskellä eläviä ihmisiä ja vastaavat omalta osaltaan myös kasvavaan henkisen tuen tarpeeseen.

Diakonia on yksi kirkon perustehtävistä. Se on lähimmäisenrakkauteen ja kristinuskoon perustuvaa hyväntekeväisyyttä sekä kirkollista sosiaalista auttamista. Diakoniatyötä tehdään paljon vapaaehtoisvoimin, vaikka eri seurakunnissa on myös palkattuja diakoniatyöntekijöitä.

Yhteistyötahomme on Oulun ortodoksinen seurakunta, jossa diakoniatyötä tekevät pääasiassa seurakunnan kaksi pappia ja diakoni sekä tiistaiseurat vapaaehtoisvoimin. Tiistaiseurat ovat Suomen ortodoksisten seurakuntien tukijärjestön, Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunta ry:n paikallisesti toimivia alaosastoja (PSHV i.a.).

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, millä tavalla vapaaehtoista diakoniatoimintaa Oulun ortodoksisessa seurakunnassa on mahdollista käytettävissä olevilla resursseilla tehdä, sillä seurakunnassa ei ole palkattua diakoniatyöntekijää. Pohdimme vapaaehtoisen diakoniatoiminnan organisointia, resursointia ja koordinointia. Selvitämme myös seurakuntalaisten toiveita ja tarpeita vapaaehtoiselle diakoniatoiminnalle. Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa laadimme selvitystyömme pohjalta vapaaehtoisen diakoniatoiminnan kehittämissuunnitelman yhteistyössä Oulun ortodoksisen seurakunnan kanssa.

Suomen ortodoksisen kirkon tavoite- ja toimintasuunnitelma vuosille 2016–2020 sisältää diakonia- ja lähetystyön kehittämissuunnitelman, jonka tavoitteena on paikallisesti toimivan ja toteuttamiskelpoisen diakoniatyön mallin rakentaminen. Mallissa huomioidaan seurakunnan työntekijät, vapaaehtoiset, kirkolliset toimijat, ekumeeniset ja sosiaalialan verkostot sekä muut resurssit. (Suomen ortodoksinen kirkko 2016.)

Suomessa on 23 ortodoksista seurakuntaa, joihin vuonna 2015 kuului 60 877 jäsentä. Ainoastaan kahdessa seurakunnassa on palkattu diakoniatyöntekijä. Muissa seurakunnissa diakoniatyötä tehdään vapaaehtoisvoimin. Evankelis-luterilaisia paikallisseurakuntia Suomessa on 412. Vuonna 2015 niihin kuului 3 999 414 jäsentä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkojärjestyksen (1055/1993) mukaan jokaisessa seurakunnassa tulee olla diakonian virka. Diakoniatyötä tekevät virkasuhteiset diakonit tai diakonissat. Evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyötä ohjaa diakonian viranhaltijan johtosääntö sekä diakonian viran mallijohtosääntö. Myös diakoniatyön johtokunta vaikuttaa päätöksillään ja linjauksillaan diakoniatyön sisältöön. (Suomen ortodoksinen kirkko. Ortodoksinen kirkko Suomessa i.a.; Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Seurakunnat i.a.; Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Kirkko numeroina. Jäsenet i.a.; Kiiski 2013, 51.)

Käytämme opinnäytetyössämme vapaaehtoistyöstä nimitystä vapaaehtoistoiminta, jolla kuvaamme kaikissa yhteyksissä tapahtuvaa vapaaehtoista toimintaa. Työ on tietoisesti jonkin tehtävän suorittamiseen tähtäävää tekemistä (Suomisanakirja 2015), josta maksetaan palkkaa. Toiminta-sana viittaa harrastuksenomaisempaan tekemiseen. Sanana vapaaehtoistyö rinnastuu mielestämme liikaa palkkatyöhön.

Kuvaamme sosiaalityön näkökulmaa diakoniatyössä seuraavilla osa-alueilla: kohtaaminen, yhteisöllisyys, osallistaminen ja eettisyys.

2 DIAKONIA

Evankelis-luterilainen diakonia perustuu kristilliseen uskoon ja rakkauteen. Ominaispiirteenä sillä on lähimmäisenrakkaudesta kumpuava Jumalan rakkaus. Diakonian ensisijainen tehtävä on lievittää ihmisen hätää ja avuntarvetta. Diakonia pyrkii auttamaan koko ihmistä ja tukemaan ihmistä omien voimavarojensa löytämisessä. (Henttonen 1997, 40, 45, 98, 108).

Jeesus on antanut ihmisille käskyn tehdä toisilleen hyvää. Käskyissä tiivistyy ajatus lähimmäisenrakkaudesta ja auttamisesta. (Vantsos & Kiroudi 2007, 255.) Vuorisaarnaan perustuvassa Kultaisessa säännössä (Matt. 7:12) Jeesus sanoo: "Kaikki mitä tahdotte toisten tekevän teille, tehkää te samoin heille." Sama ajatus välittyy myös rakkauden kaksoiskäskyssä (Matt. 22:36–39): "Rakasta Herraa, Jumalaasi, koko sydämestäsi, koko sielustasi ja mielestäsi. Tämä on käskyistä suurin ja tärkein. Toinen yhtä tärkeä on tämä: Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi.”

Ortodoksinen diakonia pohjautuu luomiskertomukseen, rakkauden kaksoiskäskyyn ja Jeesuksen esimerkkiin. Diakonian taustalla on ajatus ihmisestä Jumalan kuvana, ajatus ihmisestä sellaisena kuin Jumala on hänet tarkoittanut. Diakonia on Jumalan palvelemista ja kohtaamista. Luonteeltaan diakonia on eukaristista ja yhteisöllistä. (Metso 2015, 273, 284.)

Laissa ortodoksisesta kirkosta (L985/2006, 2. §) diakonia ja hyväntekeväisyystyö määritellään kirkon keskeisiksi palvelumuodoiksi. Ortodoksisen kirkon kirkkojärjestyksessä (L174/2006, 10. §, 87. §, 94. §) diakoniaa täsmennetään hiippakuntien, seurakuntien ja kirkon jäsenten harjoittamaksi toiminnaksi, joka perustuu kristilliseen elämänkäsitykseen ja ilmenee avun antamisena niille, joilla on suurin tarve ja joita ei muutoin auteta. Seurakuntatasolla diakonia on valtuuston vastuulla. Laissa ei ole määritelty tapaa, jolla diakoniatoimi tulisi järjestää, eikä laki näin ollen velvoita palkkaamaan diakoniatyöntekijää tai nimittämään diakoniatoimikuntaa. Suomen ortodoksisen kirkon vuosien 2010–2015 strategiassa diakonian käsitettä on laajennettu kohti hengellistä yhteyttä ja palvelua: diakoniatyön kohteena ovat muutkin kuin kirkon jäsenet. Diakoniatyö on taloudellista tukemista, mutta myös henkistä ja hengellistä tukea, myötäelämistä sekä lähim-

mäisapua käytännön asioissa. (Suomen ortodoksinen kirkko 2007; Metso 2015, 278.) Gregorioksen (1988, 4) mukaan kristillinen diakonia tarvitsee toteutuakseen tahtoa antaa omastaan, nöyryyttä ja kunnioitusta toista ihmistä kohtaan.

Ortodoksisuuden juuret ovat Itä-Rooman valtakunnassa, Bysantissa, jonka teologisen ihmisnäkemyksen mukaan kristillisen ihmiselämän ainoa todellinen päämäärä on "olemuksellista kasvamista Kristuksen ihmisyydessä Jumalan yhteyteen, ei ulkonaista käyttäytymistä". Bysantin kirkon sosiaalinen vastuu lähimmäisestä pohjautuu tähän näkemykseen. Filantrooppinen työ oli Bysantin sivilisaatiossa syvällistä ja kehittynyttä hyväntekeväisyyttä, joka sisältää "aktiivisen hyvyyden tunteen toista ihmistä kohtaan tämän henkilöllisyydestä ja toiminnasta riippumatta". Filantropia (kr. philein ton anthropon) tarkoittaa ihmisen rakkautta lähimmäistään kohtaan ja se on Jumalan ylevin ominaisuus. Varhaiskristillinen kirkko julisti ihmisrakkauden sanomaa maailmanlaajuisesti ja vastusti sosiaalista, taloudellista ja sukupuoleen tai rotuun perustuvaa syrjintää sekä kehotti jäseniään harjoittamaan hyväntekeväisyyttä. Paavali puhuu tästä kirjeessään galatalaisille (3:28): "Yhdentekevää, oletko juutalainen vai kreikkalainen, orja vai vapaa, mies vai nainen, sillä Kristuksessa Jeesuksessa te kaikki olette yksi". (Hakkarainen 2002, 66–68; Hakkarainen 1997, 101; Vantsos & Kiroudi 2007, 261.)

2.1 Diakoniatyö Suomen kristillisissä kirkoissa

Evankelis-luterilaisen kirkon järjestysmuodosta ja hallinnosta säädetään Suomen perustuslain (L731/1999) mukaan kirkkolaissa (L1054/1993), jonka sisällöstä evankelis-luterilaisessa kirkossa päättää kirkolliskokous. Kirkolliskokous on evankelis-luterilaisen kirkon ylin päättävä elin, joka päättää kirkon oppia ja työtä koskevista päälinjauksista. Seurakunnat ja seurakuntayhtymät muodostavat yhdeksän hiippakuntaa (Turku, Tampere, Oulu, Mikkeli, Porvoo, Kuopio, Lapua, Helsinki ja Espoo), jotka ovat piispan ja tuomiokapitulin johtamia kirkollisia hallintoalueita. Hiippakunnat jaetaan alueellisesti rovastikuntiin. Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa toimii 10 piispaa, jotka toimivat hiippakuntansa hengellisenä johtajana. Piispan virka on perimää kirkon apostoleilta. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Hallinto ja päättäjät i.a.; Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Hiippakunnat ja piispat i.a.)

Kirkkolaissa ja kirkkojärjestyksessä (1055/1993) diakonia säädetään seurakunnan tehtäväksi.

> Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta.

Diakoniatyötä tekevät paitsi seurakuntien, hiippakuntien ja rovastikuntien viranhaltijat, myös tuhannet vapaaehtoiset, diakoniaopistot ja -laitokset sekä kristilliset yhdistykset. Suomen evankelis-luterilainen kirkko tekee Kirkon ulkomaanavun kautta ulkomaille kohdistuvaa kansainvälistä diakoniatyötä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Aamenesta Öylättiin. Diakonia i.a.; Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Lähetysjärjestöt i.a.; Kirkkohallitus. Miten diakonia toteutuu? i.a.)

Kirkollisen diakonian kohderyhmänä ovat erityisesti heikoimmassa asemassa olevat sekä ne, jotka jäävät kaiken muun avun ulottumattomiin, tai joiden elämä on kestämättömässä tilanteessa. Diakoniatyötä voidaan kuvata luonteeltaan kolmiulotteisena: karitatiivisena, liturgisena sekä yhteiskunnallisena. Karitatiivinen työ näyttäytyy mm. sielunhoitona, kriisityönä, erityisryhmien parissa tehtävänä työnä, taloudellisena avustamisena ja velkaongelmien selvittämisenä, ruoka- ja vaateapuna, asumispalveluina sekä erilaisille kohderyhmille suunnattuna ryhmätoimintana. Liturginen työ näkyy jumalanpalveluksissa ja seurakuntalaisten hengellisen elämän tukemisessa. Yhteiskunnallinen diakonia pyrkii vaikuttamaan ihmisten hädän syiden selvittämiseen ja niiden poistamiseen, sekä tähtää vastuulliseen elämäntapaan ja oikeudenmukaisuuteen yhteiskuntarakenteissa. Yhteiskuntaan pyritään vaikuttamaan mm. yhteiskuntaeettisellä keskustelulla, kannanotoilla, lausunnoilla ja aloitteilla. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Aamenesta Öylättiin. Diakonia i.a.; Kirkkohallitus. Diakonia on kirkon perustehtävä i.a.; Kirkkohallitus. Kirkon diakonian ja sielunhoidon yksikön tehtävät i.a.; Kirkkohallitus. Miten diakonia toteutuu? i.a.; Helosvuori, Koskenvesa, Niemelä & Veikkola 2002, 115–118.)

Ortodoksiseen kirkkoon kuuluu maailmanlaajuisesti yhteensä noin 270 miljoonaa ihmistä. Kristillinen kirkko jakaantui vuonna 1054 itäiseen ortodoksiseen ja läntiseen roomalaiskatoliseen kirkkoon. Ortodoksisessa kirkossa on yhdeksän patriarkaattia eli varhaiskirkon ajan provinsseista muodostuneita suurempia valtiollisten tai kansallisten rajojen perusteella määräytyviä kokonaisuuksia. Suomen ortodoksinen kirkko kuuluu Konstantinopolin ekumeenisen patriarkaatin alaisuuteen, jota johtaa Konstantinopolin

ekumeeninen patriarkka Bartolomeos. Kirkossa on kolme hiippakuntaa: Karjala, Helsinki ja Oulu. Kirkkoa johtaa Karjalan ja koko Suomen arkkipiispa Leo, Helsingin hiippakuntaa metropoliitta Ambrosius ja Oulun hiippakuntaa metropoliitta Elia. Suurin seurakunta on Helsingin seurakunta, johon kuuluu noin 20 000 jäsentä ja pienin Kiuruveden seurakunta noin 450 jäsenellään. (Suomen ortodoksinen kirkko. Ortodoksinen kirkko Suomessa i.a.; Suomen ortodoksinen kirkko. Ortodoksinen kirkko i.a.; Arffman 2013, 94; McGrath 2013, 56).

Pekka Metson (2015, 278–279, 282, 285) mukaan ortodoksisessa kirkossa diakoniaa ei mielletä erilliseksi toimialaksi. Diakonia nähdään luonteeltaan kokonaisvaltaisena lähimmäisen palveluna: kirkko ohjaa jäseniään diakoniavastuuseen, jossa ihminen huolehtii toisestaan, yhteiskunnasta ja samalla myös koko luomakunnasta. Ortodoksisella diakonialla on neljä teologista lähtökohtaa: *luomisteologia*; diakonia jatkaa luomistyötä hyvän jakamisena, *kristologia*; diakonia ilmenee Jeesuksen seuraamisessa ja kristillisessä elämässä, *ekklesiologia*; diakonia näkyy kirkon jäsenten toimintana sekä *moraaliteologia*; diakoniaan liittyy laajempaa yhteiskunnallista ja sosiaalieettistä yhteyksien pohdintaa. Käytännössä seurakuntien resurssit määrittelevät vapaaehtoisvoimin tehtävän diakonian laajuutta ja luonnetta. Tästä syystä diakonian teologia voi olla reaktiivista tai aktiivista.

Ortodoksinen ihmiskuva velvoittaa kohtelemaan kaikkia ihmisiä tasavertaisesti ja näkemään heidät Jumalan luomina. Myös suhde Jumalaan määrittyy osaltaan samanveroisuuden kautta. Yhteisön perustana on yhteinen ihmisyys. Ortodoksisen ajattelun mukaan ihminen on osa yhteisöä eli kirkkoa, ei niinkään yksilö. Tästä syystä diakonia nähdään yhteisenä kasvuna rakkaudessa ja samanaikaisesti sekä antamisena että vastaanottamisena. (Hakkarainen 1992, 7; Metso 2015, 284.)

Diakoniatyön ja sakramentin yhteyttä on pidetty ortodoksisen diakonian leimallisena piirteenä. Ortodoksista diakoniaa luonnehditaan liturgiseksi diakoniaksi, koska elävää kristillisyyttä ja sosiaalista tietoisuutta ei eroteta liturgian toimittamisesta. Ilmaisu ”liturgia liturgian jälkeen” viittaa liturgisen elämän ja eukaristian korostukseen, aidosti kristillinen toiminta pohjautuu kirkon elämän eukaristiaan. (Edström 2002, 344–345; Hakkarainen 1992, 5; Metso 2015, 293–294.)

Ortodoksisen kirkon pappeuden asteet ovat lukija, ipodiakoni (alidiakoni), diakoni, pappi ja piispa. Diakoni osallistuu jumalanpalveluksiin auttaen piispaa tai pappia sakramenttien toimittamisessa. Palveluksen aikana diakoni johtaa kirkkokansan yhteiseen rukoukseen ja lukee pyhiä kirjoituksia. Piispa tai pappi voi siunata diakonin myös johonkin muuhun tehtävään, kuten nuorisotyöhön tai sosiaaliseen auttamistyöhön eli diakoniatyöhön. (Ortodoksi.net i.a.; Kirkkohallitus 2015.)

Alkukristillisessä seurakunnassa oli myös naispuolisia diakonissoja, jotka toimivat köyhien ja sairaiden auttajina ja hoitajina. Suomessa Valamon, Konevitsan ja Lintulan luostarit tekivät erillistä diakoniatyötä vielä 1900-luvun alkupuolella. Suomen ortodoksisen kirkon ensimmäinen diakoniasisar siunattiin virkaansa vuonna 1921. Vähitellen diakonin tehtävä muuttui jumalanpalveluksissa avustamiseksi, diakoniudesta muodostui ortodoksisessa kirkossa yksi pappeuden asteista ja sen hoitajaksi saattoi siten tulla vain mies. (Ortodoksi.net i.a.)

Suomen ortodoksisen kirkon kirkollishallituksen asettama työryhmä laati vuonna 1983 ohjeet ja tavoitteet seurakunnallisen diakoniatyön organisoimiseksi. Sen jälkeen seurakuntiin perustettiin diakoniatoimikuntia tukemaan kirkkoherran ja seurakuntaneuvostojen työtä. (Edström 2002, 344–346.)

Ortodoksiset seurakunnat ovat jäsenmääriltään pieniä ja niiden toiminta-alueet laajoja. Vain suurimmissa seurakunnissa on palkattu diakoniatyöntekijä. Pääsääntöisesti diakoniaa tehdään vapaaehtoisvoimin paikallisten diakoniatoimikuntien organisoimana. (Edström 2002, 346). Palkattujen diakoniatyöntekijöiden koulutus vaihtelee suuresti. Diakoniatyöntekijöinä työskentelee muun muassa filosofian maisterin, yhteisöpedagogin ja sosionomin koulutuksen saaneita henkilöitä (Metso 2015, 279).

Ortodoksisen kirkon arvoja ovat rakkaus, totuus, vapaus, yhteisöllisyys ja luovuus. Kirkon strategian mukaan lähimmäisvastuu ja eettinen toiminta ovat kirkon diakoninen tehtävä ja sitä tehdään lähimmäisen rakkauden periaatteen mukaisesti ihmistä kunnioittavalla tavalla. Diakoniatyötä kohdennetaan sekä kotimaassa että maailmanlaajuisesti erityisesti avustusjärjestelmän ulkopuolelle jääneisiin eli yksinäisiin ja vähävaraisiin vanhuksiin ja lapsiperheisiin, työttömiin, mielenterveysongelmista kärsiviin, syrjäytyneisiin ja maahanmuuttajiin. Kirkon strategia 2016–2020 velvoittaa seurakuntia laati-

maan diakoniatyön kehittämissuunnitelman sekä etsimään ja kouluttamaan lisää vapaaehtoisia. Kansainvälistä, koko patriarkaatin alueelle suuntautuvaa diakoniaa ja lähetystyötä tekee Suomen ortodoksisessa kirkossa Filantropia ry. (Suomen ortodoksinen kirkko. Kirkon strategia i.a.; Suomen ortodoksinen kirkko 2014; Oulun ortodoksinen hiippakunta i.a.; Filantropia i.a.).

2.2 Diakoniatyö ortodoksisissa seurakunnissa

Oulun ortodoksisessa seurakunnassa on noin 2 400 jäsentä Pohjois-Pohjanmaan, Meri-Lapin ja Koillismaan alueilla. Seurakunnan vahvuuksia ovat kasvava jäsenmäärä ja edullinen ikärakenne sekä ajanmukaiset toimitilat. Haasteita toimintaan luovat seurakunnan laaja toiminta-alue, henkilöstön suuri työmäärä ja sitä kautta henkilöstön jaksaminen. Seurakunnan nuorisotyöntekijä-diakoniatyöntekijän virka lakkautettiin tuotannollisista ja taloudellisista syistä vuonna 2012. Siitä lähtien diakoniaa on tehty papiston lisäksi vapaaehtoisvoimin tiistaiseuroissa, jotka ovat käytännössä varttuneen väen diakoniapiirejä – yhteisöjä, joissa huolehditaan toinen toisistaan. Yhteisön jäsenet tuntevat vanhoja seurakuntalaisia, jotka eivät enää jaksa käydä seurakunnan tilaisuuksissa ja vierailevat ahkerasti heidän luonaan. Toiminta ei ole organisoitua, vaan luontevaa ihmisten välistä vuorovaikutusta, selkeästi kirkollista ja kristillistä diakoniaa. Niukat resurssit aiheuttavat sen, että seurakunnan diakoniatyö on reaktiivista; papit ja diakoni vierailevat pyydettäessä seurakuntalaisten kodeissa tai hoitoyksiköissä sekä sairaaloissa ja vankiloissa. Tarvittaessa hädänalaista seurakuntalaista voidaan avustaa pienellä rahasummalla tai ruoka-avustuksella. Seurakunnassa on myös diakoniatoimikunta, joka on viime vuosina keskittynyt lähinnä vuosittaisen varttuneen väen virkistystapahtuman järjestämiseen. Tammikuussa 2016 valittiin uusi diakoniatoimikunta, joka keskittyy perusdiakoniaan eli lähimmäisen auttamiseen ja koordinoimaan vapaaehtoistyötä. Oulun ortodoksinen seurakunta tekee paikallisesti yhteistyötä evankelis-luterilaisen kirkon kanssa esim. sopimalla tarvittaessa maksusitoumuksen evankelis-luterilaisen kirkon perheneuvontaan. Yhteistyötä tehdään myös katolisen kirkon sekä vankila- ja sairaalapastorin kanssa. (Oulun ortodoksinen seurakunta i.a.; Patronen & Rantanen 2015.)

Oulun ortodoksisen seurakunnan vuosikertomusten mukaan lähimmäispalvelutyön tekeminen perustuu avuntarvitsijoiden omaan tai heidän omaistensa tai läheistensä yhtey-

denottoon seurakuntaan. Seurakunnan omat resurssit ovat liian vähäiset, jotta hoitolaitoksissa oleviin tai koteihinsa yksin jääneisiin seurakuntalaisiin voisi aktiivisesti luoda yhteyksiä. Myös henkilöillä itsellään voi olla liian korkea kynnys ottaa seurakuntaan yhteyttä tai he eivät muusta syystä halua olla kirkon kanssa tekemisissä. Tämän vuoksi aktiivisen diakoniatoiminnan ja lähimmäispalvelun suunnittelu on haastavaa. Vuosikertomuksissa tuodaan esille myös huoli ihmisten välisen vuorovaikutuksen teknistymisestä. Kirkon traditio korostaa Jumalan ja ihmisen keskinäistä vuorovaikutusta ja teknistymisen pelätään pahimmillaan johtavan ihmisyyden ymmärtämisen kaventumiseen. Siksi lähimmäispalvelutyö on entistä tärkeämpää ja sitä on kirkkoherran mukaan seurakunnassa tehostettava. (Oulun ortodoksinen seurakunta 2015.)

Seurakunnan vuosikertomuksista ilmenee, että nuoriso- ja diakoniatyöntekijällä on vuosittain ollut 40–110 asiakaskäyntiä tai diakonista auttamistapahtumaa vuosien 2008–2012 aikana. Viran lakkauttamisen jälkeen diakoniatoiminnassa on keskitytty lähinnä sairaiden ja vanhusten auttamiseen. Tiistaiseurojen jäsenet ovat vierailleet vanhusten luona, kirkkoherra on myöntänyt tarvittaessa pieniä taloudellisia avustuksia ja pitänyt yksityisiä hengellisiä ohjauksia noin sata kertaa. (Oulun ortodoksinen seurakunta 2015.)

Diakoniatoimikunnan toiminta on ollut vapaaehtoisten työntekijöiden vähyyden vuoksi hyvin vaatimatonta: se kokoontui vuosittain korkeintaan yhden kerran. Vuosikertomuksissa korostetaan luonnollista, ihmisten arjessa tapahtuvaa perusdiakoniaa, jossa seurakuntalaiset ottavat itse tarvittaessa yhteyttä seurakuntaan ja papisto vierailee pyynnöstä sairaaloissa ja laitoksissa. Diakoniatoimikuntaa tarvitaan tapahtumien ja hankkeiden suunnittelussa ja toteutuksessa, perusdiakonia toteutuu luontevasti ihmisten päivittäisessä kanssakäymisessä ja siellä ilmenevästä avuntarpeesta välitetään tarvittaessa papistolle. (Oulun ortodoksinen seurakunta 2015.)

Helsingin ortodoksiseen seurakuntaan kuuluu n. 20 000 jäsentä (Suomen ortodoksinen kirkko. Keskusrekisteri i.a.). Seurakunnassa on kuusi virkaa tekevää diakoniatyöntekijää, joiden työn tukena toimii diakoniatoimikunta. Työmuotoja ovat mm. kerho-, leiri- ja ryhmätoiminta, retket ja tapahtumat, hiljaisuuden retriitit, koti- ja laitoskäynnit, viikoittainen diakoniaruokailu ja vapaaehtoistoiminta. Helsingin ortodoksisen seurakunnan diakonian alaisuudessa toimii anonyymi Auttava puhelin, jossa puheluihin vastaavat koulutetut vapaaehtoistyöntekijät. Auttavan puhelin on avoinna kaikille kirkkoon ja

uskontoon katsomatta. Vapaaehtoistyöntekijät vierailevat Ystävätoiminnan kautta yksinäisten vanhusten luona kodeissa ja laitoksissa. (Helsingin ortodoksinen seurakunta 2015.) Ratilaisen (2012, 29) mukaan Helsingin ortodoksisen seurakunnan vapaaehtoiset tuovat lisäksi työpanoksensa työttömien ruokailuun, erilaisten juhlien järjestelyihin ja toimivat omaishoitajien tukena.

Joensuun ortodoksisessa seurakunnassa on n. 6 300 jäsentä (Suomen ortodoksinen kirkko. Keskusrekisteri i.a.). Seurakunnan diakoniaa hoitaa yksi virkaa tekevä diakoniatyöntekijä diakoniatoimikunnan kanssa. Diakonian työmuotoja ovat työttömien ruokailut kerran kuukaudessa, ruoka-avun jakaminen, sairaala- ja laitossielunhoito, kerho-, piiri- ja ryhmätoiminta sekä pakolaistyö, jota tehdään yhteistyössä evankelis-luterilaisen kirkon joensuulaisen vapaaehtoistyön koordinaattorin kanssa. (Joensuun ortodoksinen seurakunta 2015.)

Joensuun ja Taipaleen ortodoksisilla seurakunnilla on käytössään talkoovoimin perustettu Tee hyvää -sivusto, jonka kautta voi ilmoittautua seurakunnan vapaaehtoiseksi. Sivuston tarkoituksena on helpottaa vapaaehtoistyöhön osallistumista ja auttaa seurakuntaa organisoimaan toimintaa mahdollisimman vaivattomasti. Sivustolla kerrotaan vapaaehtoistyön periaatteet ja siitä on tulevaisuudessa tarkoitus rakentaa vapaaehtoistyöstä kattavasti tietoa tarjoava foorumi. Sivuston yhteyteen voidaan laatia oma vapaaehtoistyön sivu myös muille seurakunnille, jonka sisällön luomisesta ja päivittämisestä vastaavat paikallisesti seurakunnat itse. Sivusto löytyy osoitteesta teehyvaa.fi/joensuu. (Suomen ortodoksinen kirkko 2015.)

Kuopion ortodoksisessa seurakunnassa on n. 4 000 jäsentä (Suomen ortodoksinen kirkko. Keskusrekisteri i.a.). Diakoniatoimintaa koordinoi kuusijäseninen diakoniatoimikunta yhdessä diakoniatyöstä vastaavan papin kanssa. Diakoniatoimikunta voi seurakuntaneuvoston kautta vastaanottaa lahjoituksia, toimeenpanna keräyksiä ja järjestää varojen keräämiseksi esimerkiksi myyjäisiä. Diakoniatoimikunta pyrkii diakoniatyön edistämiseksi aktivoimaan seurakunnan pienryhmätoimintaa sekä järjestämään tiedotus- ja koulutustilaisuuksia. (Kuopion ortodoksinen seurakunta i.a.)

Tampereen ortodoksisessa seurakunnassa on noin 3 100 jäsentä (Suomen ortodoksinen kirkko. Keskusrekisteri i.a.). Seurakunnassa ei ole tällä hetkellä virkasuhteista diakonia-

työntekijää, mutta seurakunta tekee yhteistyötä Tampereen kaupungin sosiaalipalveluiden ja Tampereen evankelis-luterilaisen seurakuntayhtymän kanssa, johon asiakas ohjataan mm. ruoka-avun tarpeen tai vaikean elämäntilanteen kohdatessa. Diakoniatyöllä on käytössä palvelukortti, jonka avulla voi pyytää tai tarjota apua. (Suomen ortodoksinen kirkko. Diakoniatyö i.a.)

2.3 Ortodoksisen diakoniatyön kehittämishaasteita

Suomen ortodoksisen kirkon diakoniatyötä on tutkittu varsin vähän. Anu Danouzi perehtyi pro gradu -tutkielmassaan (2009, 46–52, 54, 56) Tampereen ortodoksisen seurakunnan diakoniatyöhön ja sen kehitysvaiheisiin. Diakoniatoimikunta keskittyi tutkielman mukaan 1990-luvulla liikaa tilaisuuksien järjestämiseen unohtaen perusdiakoniatyön ja toimikunnassa toimivat vapaaehtoiset kokivat uupumusta työssään. Vuonna 2000 suoritetussa seurakunnan tarkastuksessa tulivat diakoniatyön ongelmat esille; määrärahoja ei diakoniatoimintaan ollut ja varat avustustoimintaan oli hankittava itse. Diakoniatyö ajautui resurssipulaan. Seurakunnan tavoiteohjelmissa linjattiin diakoniatyön kohderyhmiä ja työmuotoja, mutta toteutukselle ei esitetty ohjeita tai keinoja.

Danouzi toteaa, että diakoniatyötä ohjaavalla henkilöllä tulee olla ajantasaiset tiedot palvelujärjestelmistä ja sosiaaliturvasta sekä valmiudet ohjata apua tarvitsevia niiden piiriin. Diakonian työmuotojen tulisi lähteä paikallisista tarpeista ja niiden kartoittamisesta. Yhteistyö muiden paikallisten diakonian toimijoiden ja kunnan sosiaalitoimen kanssa on tärkeää. Palkattu sosiaalialan ja teologisen koulutuksen omaava diakoniatyöntekijä pystyisi aineellisen avun lisäksi antamaan myös hengellistä tukea ja ohjausta, ja papiston suurta työkuormaa voisi näin jakaa myös heille. (Danouzi 2009, 57, 63–64.) Danouzin tutkimustulokset osoittavat, että diakoniatyön tavoitteiden saavuttamiseksi tulee diakoniatoiminnalle laatia selkeät ohjeet, esittää konkreettisia keinoja diakoniatyön toteutukselle sekä huolehtia vapaaehtoisten perehdytyksestä, ohjaamisesta ja jaksamisesta.

Danouzin tutkimuksen tuloksia tukee myös neljälle ortodoksiselle seurakunnalle tekemämme Webropol-kysely. Kyselyn vastauksista ilmenee, että diakoniatyötä kyllä ohjeistetaan seurakunnissa, mutta käytännöt vaihtelevat suuresti siinä, miten ja ketä ohjeis-

tetaan. Kaksi seurakuntaa ilmoitti käyttävänsä kirjallista diakoniatyön ohjesääntöä, yhdessä oli tämän lisäksi käytössä ohjesääntö diakoniatyöntekijöille ja yhdessä diakonian tiimisopimus. Yksi seurakunta on laatinut kirjalliset ohjeet myös diakoniatoimikunnalle. Työntekijät kokivat, että kirjalliset ohjesäännöt tai ohjeet ohjeistivat väljästi, eikä ohjeilla aina ole käytännön merkitystä. Ohjeiden puutteellisuus tai puuttuminen kokonaan voi pahimmillaan johtaa vapaaehtoispohjalta toimittaessa vapaaehtoisten motivaation alenemiseen.

Käytännön diakoniatyöstä vastaa ja sitä koordinoi kaikissa neljässä seurakunnassa joko kirkkoherra, pappi tai diakoniatyöntekijä. Yhdessä seurakunnassa diakoniatyön suunnittelusta vastaa diakoniatoimikunta. Diakoniatoimikunnat toimivat erilaisissa tehtävissä, kuten avustavat tilaisuuksien järjestelyissä ja toteutuksessa, diakoniatoiminnan suunnittelussa, avustusanomusten käsittelyssä, yhteistyössä vapaaehtoisjärjestöjen kanssa sekä toimivat seurakunnan työntekijöiden tukena. Niiden toiminta vaihtelee aktiivisesta reaktiiviseen riippuen siitä, onko seurakunnassa palkattua diakoniatyöntekijää. Palkatut työntekijät kokevat saavansa diakoniatoimikunnalta tukea työhönsä, mutta vapaaehtoisvoimin tehtävä diakoniatoiminta on vaikeuksissa ja kaipaisi selkeää ohjeistusta ja enemmän tukea diakoniatoimikuntien taholta. Toimikunnat kokoontuvat jokaisessa seurakunnassa säännöllisesti, mutta kokoontumiskerrat vaihtelevat suuresti lähes kuukausittain kokoontuvista kahdesti vuodessa kokoontuviin. Kaikilla diakoniatoimikunnan jäsenillä on mahdollisuus kouluttautua joko Valamon opiston kursseilla tai seurakunnan itse diakoniatoimikunnalle järjestämillä koulutuspäivillä. Diakoniatoimikunnan jäsenten jaksamisesta pidetään seurakunnissa huolta kannustamalla, säännöllisellä yhteydenpidolla ja järjestämällä heille virkistystoimintaa.

Vapaaehtoistoiminnan vastuu on kyselyyn vastanneissa seurakunnissa palkatulla työntekijällä: papilla, diakoniatyöntekijällä tai nimetyllä koordinaattorilla, mutta vapaaehtoisten työtä koordinoidaan seurakunnissa kuitenkin vaihtelevasti. Seurakunnat hankkivat vapaaehtoisia toimijoita monin eri tavoin: lehti-ilmoituksin, nettisivuston kautta, henkilökohtaisin yhteydenotoin ja kirjallisin ilmoittautumisin. Hyvin toimivaa vapaaehtoistoimintaa ohjeistetaan ja ohjataan työntekijälähtöisesti ja vapaaehtoisiin pidetään säännöllisesti yhteyttä. Vapaaehtoiset perehdytetään ennen vapaaehtoistehtäviin ryhtymistä ja heidän jaksamisestaan pidetään huolta kannustamalla ja kiittämällä, järjestämällä koulutuksia ja ryhmä- sekä yksilötapaamisia.

Kyselyvastausten mukaan hyvä ja toimiva diakoniatyö koostuu aidosta auttamisen halusta, innokkaista ja sitoutuneista vapaaehtoistyöntekijöistä, selkeistä työn tavoitteista, yhteisestä ymmärryksestä ja toisen kunnioittamisesta. Lähimmäisen auttaminen on kutsumus jokaiselle kristitylle.

Haasteita diakoniatyöhön tuo puolestaan vapaaehtoisten puuttuminen – innokkaita ja sitoutuneita vapaaehtoisia ei ole riittävästi. Vapaaehtoista diakoniatoimintaa ei seurakunnissa ole määritelty riittävästi, sillä ei koeta olevan selkeitä tavoitteita, eikä sitä kyselyyn vastanneiden mukaan arvosteta riittävästi. Seurakuntien maantieteellinen laajuus ja resurssien puute aiheuttavat myös haasteita, samoin turvapaikanhakijoiden tilanteisiin liittyvät asiat.

Kyselyymme vastanneet seurakunnat toivovat diakoniatyötä edelleen kehitettävän. Erityisesti työikäisiä kaivataan mukaan diakoniatoimintaan ja seurakuntayhteyteen. Diakonian tärkeyttä työmuotona ja jokaiselle seurakuntalaiselle kuuluvana yhteisenä kirkon osana halutaan korostaa. Paikallista asiantuntemusta ja tietämystä toivotaan saatavan diakoniatoiminnan käyttöön.

3 SOSIAALITYÖN NÄKÖKULMA DIAKONATYÖSSÄ

Mikko Malkavaaran (2015, 83, 108) mukaan luterilaisuudessa reformaation jälkeen seurakunnan diakoninen apu oli ainoa julkinen auttamisen malli, jonka varaan jäätiin, mikäli apua ei lähiyhteisöltä saatu. Kuntien ja seurakuntien ero toteutettiin 1860- ja 1870-luvulla, minkä jälkeen avun antaminen jäi pääasiassa kuntien vastuulle. Suomalainen hyvinvointivaltio perustuu tähän ajattelutapaan. Vuonna 1972 voimaan tullut kansanterveyslaki muutti tilannetta ratkaisevasti luomalla kuntien vastuulla olevan terveydenhuollon peruspalvelujärjestelmän ja tekemällä julkisesta sektorista kattavan hyvinvointipalvelujen tuottajan. Näin diakoniatyö jäi seurakunnan omaksi toiminnaksi kansanterveystyön ulkopuolelle.

Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet määrittelee sosiaalityön seuraavasti:

> Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä. (Sosnet i.a.)

Sosiaalityö on sosiaalihuoltolain (1301/2014, 15. §) mukaista sosiaalipalvelua. Sosiaalityöllä tarkoitetaan lain mukaan asiakas- ja asiantuntijatyötä. Sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaavaksi ja kokonaisuus sovitetaan yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa. Asiakasta ohjataan ja sosiaalityön toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan. Luonteeltaan sosiaalityö on muutosta tukevaa ja sen tavoitteena on vähentää asiakkaan sosiaalisia ongelmia sekä vahvistaa hänen hyvinvointiaan, osallisuuttaan ja toimintaedellytyksiään. Lisäksi sosiaalityö pyrkii vahvistamaan yhteisöjen toimivuutta ja sosiaalista eheyttä. Sosiaalityössä yhteistyötä tehdään yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa. (Suomen Kuntaliitto 2016.)

Sosiaaliohjaus on sosiaalihuoltolain (1301/2014, 16. §) mukaista yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä. Sosiaaliohjaus on myös yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamiseksi. Tavoitteena sosiaaliohjauksessa on

yksilöiden ja perheiden osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen toimintakykyä ja elämänhallintaa vahvistamalla. Palvelujärjestelmien laajentuessa ja eriytyessä sosiaaliohjauksen merkitys on kasvanut. Sosiaalityötä tehdään terveydenhuollossa, asumispalveluissa ja laitoshoidossa sekä lastensuojelussa, kouluissa, mielenterveys- ja päihdetyössä, kuntouttavassa työtoiminnassa ja maahanmuuttajatyössä. (Suomen Kuntaliitto 2016.)

Diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina -tutkimuksessa selvitettiin evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyön roolia paikallisten sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien kohtaamisessa. Tarkastelussa oli seurakuntien diakoniatyön reagointi alueen ongelmiin toiminnan suuntaamisessa. Tutkimuksessa vertailtiin seurakuntien diakoniatoimintaa kuvaavia diakoniatilastoja ja huono-osaisuutta kuvaavia kuntatilastoja. Tutkimustulosten mukaan voitiin perustellusti sanoa, että diakoniatyö paikkasi julkisen avun jättämiä aukkoja. (Grönlund & Hiilamo 2006, 143.) Mikäli yhteiskunnan tukiverkosto pettää, voi diakoniatyö tarvittaessa paikata sitä pienillä avustuksilla. Käytännössä tämä tarkoittaa, että diakonia-avustusta hakevan henkilön on ensin haettava hänelle kuuluvat yhteiskunnan tarjoamat sosiaalituet, kuten toimeentulo- ja asumistuki.

Riikka Uotin (2013, 74) pro gradu -tutkielman mukaan evankelis-luterilaisen kirkon ja sosiaalihuollon välinen yhteistyö ilmenee kolmella tavalla: avunantona tai tietojen luovutuksena, ostopalveluina ja paikallisina yhteistyöhankkeina. Näiden lisäksi yhteistyö ilmentyy myös tosiasiallisena toimintana kuten kunnan pyytäminä hartaushetkinä.

Vuoden 2013 diakoniabarometristä (Kiiski 2013, 34, 49) ilmenee, että evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijät tekevät paljon yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa. Eniten yhteistyötä tehdään toimeentulotukeen liittyvissä asioissa. Puolet diakoniabarometriin vastanneista evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöistä kertoi tekevänsä yhteistyötä myös muiden kristillisten kirkkojen kanssa. Diakoniabarometristä käy ilmi, että evankelis-luterilaisessa kirkossa diakonia on yksi suurimmista syistä ja perusteista kuulua kirkkoon ja muun muassa vanhusten ja hädänalaisten auttamista pidetään tärkeänä asiana.

Hyvinvointivaltio perustuu ajatukseen, että yhteiskunnan jokaisesta jäsenestä pidetään huolta (Särkelä 2001, 129). Heikki Hiilamon (2016, 297–299) tutkimusartikkelista käy ilmi, että 1990-luvun laman jälkeen diakoniatyön asiakasmäärät kasvoivat, mutta 2000-

luvun talouskriisi ei vaikuttanut vastaavasti asiakasmääriin vaikka pitkäaikaisen toimeentulotuen saajien määrä kasvoi. Hiilamo kysyykin artikkelissaan kriittisesti, kohdistuuko 2010-luvun diakoniatyö todella niihin, jotka sitä eniten tarvitsevat.

Kai Henttosen (1997, 279) mukaan diakonian tulisi omaehtoisesti ja aktiivisesti pyrkiä rakentamaan sosiaalisia verkostoja ja kokonaisvaltaisen auttamisen malleja. Tärkeä osa diakoniatyön uudistamista on yhteistyö paitsi sosiaalialan ja järjestöjen, myös apua tarvitsevien kanssa. Diakoniaa voi kuvata kirkon yhteisölliseksi sosiaalityöksi, sosiaalityön kumppanuudeksi. (Henttonen 1997, 130; Vantsos & Kiroudi 2007, 256). Erona sosiaalityöhön diakoniatyö on myös sielunhoitoa ja kokonaisvaltaista asiakkaan hengellisyyden tukemista. Sosiaalityön ja diakoniatyön yhteisiä elementtejä ovat muun muassa kohtaaminen, yhteisöllisyys, osallistaminen ja eettisyys.

Yksilön ja yhteiskunnan välinen suhde pohjautuu yhteisyyden tunteelle. Yhteisöllisyys, yhteisöt ja yhteisöllinen elämä ovat välttämättömiä ihmisen olemassaololle ja toiminnalle. Yhteisöllisyys on yksi ihmiseksi kasvamisen ja hyvän elämän peruselementti. Jokaisella on tarve liittyä toisiin ja olla osa yhteisöä. Yhteisöllisyys lisää sosiaalista pääomaa, jonka syntyminen vaatii yhteisön jäsenten keskinäistä luottamusta, avointa kommunikaatiota ja osallistumista. Yhteisöön kuuluakseen yksilön on voitava tuntea itsensä tarpeelliseksi, hyväksytyksi ja arvokkaaksi. (Thitz 2006, 93; Sitra 2015.)

Yhteisöllisyys on yksi Suomen ortodoksisen kirkon arvoista. Kirkko on Pyhän Hengen johdatuksessa toimiva yhteisö, jossa uskovat elävät ja kasvavat. Kirkon jäsenet tulevat yhdeksi yhteisessä rukouksessa, jumalanpalveluksissa ja sakramenteissa sekä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä. Ortodoksikristitty elää paitsi Jumalalle, myös lähimmäisilleen. (Hakkarainen 1997, 97–98; Suomen ortodoksinen kirkko. Kirkon strategia i.a.)

Osallisuus on yhteiskuntaan kiinnittymistä, kokemusta yhteiskunnan jäsenenä olemisesta, osallistumismahdollisuutta, yhteiskunnassa ja yhteisöissä toimimista ja niissä vaikuttamista. Osallisuus koostuu yksilön kannalta katsottuna kolmesta tasosta: yhteisön osana olemisesta, sen osana toimimisesta ja yhteisössä olemisen kokemuksesta. (Närhi, Kokkonen & Matthies 2013, 115–116.)

Ortodoksisella kirkolla on kaksi tehtävää: se kantaa huolta ihmisen iankaikkisesta pelastumisesta ja näkee ihmisen yhteiskunnallisten olojen parantamisen välttämättömänä (Hakkarainen 1997, 104). Osallistaminen tukee osallisuutta. Yksilön osallisuus vahvistaa yhteenkuuluvuudentunnetta. Ilman osallisuutta ihminen on vaarassa syrjäytyä ja jäädä yhteiskunnan toimista ulkopuoliseksi marginaaliin. Sosiaalityön, kuten myös diakoniatyön, tavoitteena on tukea ihmisten yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Näin sosiaalityön näkökulma linkittyy diakoniatyöhön.

Etiikka ohjaa valintoja, opastaa toimimaan oikein ja suojaa väärinkäytöksiltä. Eettisesti ja moraalisesti kestävän toiminnan perustana ovat toisen ihmisen ihmisarvon ja yksilöllisyyden ehdoton kunnioittaminen. Eettisyys on kykyä pohtia ja kyseenalaistaa omaa toimintaa ja päätöksentekoa, näiden oikeudenmukaisuutta ja päätöksenteon perusteita. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007, 9, 13; Talentia ry 2012, 5–6.) Vapaaehtoistoiminnassa huomioonotettavia eettisiä kysymyksiä ovat vaitiolovelvollisuus, tuettavan henkilön itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja tarvittaessa hänen ohjaamisensa ammatillisen tuen piiriin sekä omien arvojen, asenteiden ja rajojen tunnistaminen.

4 VAPAAEHTOISTOIMINTA

4.1 Vapaaehtoistoiminnan määrittelyä

Vapaaehtoistoimintaa määritellään tutkimuksissa perinteisesti vapaaehtoisuus- ja palkattomuus-käsitteiden kautta. Lisäksi, toiminta on kaikille avointa ja hyödyttää kolmatta osapuolta perhe- ja ystäväpiirin ulkopuolella, yleisimmin yhdistysten, järjestöjen, seurakunnan tai kunnan organisoimana. Anne Birgitta Yeungin vapaaehtoistoimintatutkimuksen mukaan lähes kaksi viidestä (37 %) suomalaisesta osallistuu aktiivisesti vapaaehtoistoimintaan käyttäen siihen lähes 18 tuntia kuukaudessa. Väestöryhmien välillä ei toimintaan osallistumisessa ole suuria eroja; naiset, miehet, nuoret ja vanhat osallistuvat keskimäärin yhtä paljon. Anne Birgitta Pessin ja Tomi Oravasaaren RAY:lle tekemässä tutkimuksessa yli puolet vastaajista kertoi tarvitsevansa enemmän vapaaehtoistoiminnan koordinoinnin ja kehittämisen koulutusta. Suurin osa toivoi lisää tietoa vapaaehtoistoiminnan perusteista, tehokkaasta organisoinnista, ongelmatilanteiden hoidosta sekä vapaaehtoisten innostamisesta, sitouttamisesta ja motivoinnista. (Pessi & Oravasaari 2010, 9, 11, 50.) Pirkko Lahtinen (2005, 66) tuo esille säännöllisen työnohjauksen tärkeyden myös vapaaehtoistyöntekijöiden kohdalla.

Diakonisessa vapaaehtoistoiminnassa ihminen kohdataan oman elämänsä asiantuntijana, hänen valintojaan, tarpeitaan ja arvojaan kunnioittaen. Auttajalla on valmius keskustella myös hengellisistä asioista. Aloite hengellisyyden käsittelyyn tulee aina avuntarvitsijalta. (Rossi 2005, 71–72.)

Myös seurakuntien diakonisen vapaaehtoistoiminnan käsitteelliset perusteet ansaitsevat pohdinnan, toimitaanko uskon tukeman pyyteettömän auttamisen pohjalta (uskonnollinen altruismi) vai uskon pohjalta, joka ilmenee pyyteettömänä auttamisena (altruistinen uskonnollisuus). Sirkku Lindstam (2005, 84) viittaa tekstissään Anne Birgitta Yeungin (2004, 43–44, 103) tutkimukseen, jonka mukaan yksilöllisesti koettu uskonnollisuus saattaa jopa lisätä ei-kirkolliseen vapaaehtoistoimintaan osallistumista, vaikka kirkolliseen toimintaan osallistuminen olisi passiivista. Vapaaehtoistoimijoita etsittäessä kannattaa katse näin ollen suunnata myös hengellisten yhteisöjen ulkopuolelle. Yeung (2005, 55–56) kehottaakin seurakuntia verkostoitumaan, muodostamaan monimuotoisia

liittoja ja toimimaan yhdessä toisten uskonnollisten ja ei-uskonnollisten toimijoiden kanssa. Hänen mukaansa kirkon diakoniatyön vapaaehtoistoiminnassa ei ole riittävästi hyödynnetty seurakunnalle ominaista auttamisen ja välittämisen perinnettä sekä kirkon jäsenyyden useimmille suomalaisille tuomaa luonnollista sidettä diakoniatyöhön. Kirkon arvot ovat tunnettuja, niitä arvostetaan ja auttamishaluiset ihmiset ovat tietoisia seurakuntien kiinnostuksesta sosiaaliseen tukemiseen ja lähimmäisen auttamiseen.

Suomen ortodoksisten seurakuntien tukijärjestö, Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunta ry PSHV on julkaissut Auttajan polku -ortodoksisen lähimmäispalvelun oppaan käytännön tueksi seurakunnan vapaaehtoistoimijoille (PSHV 2015).

4.2 Vapaaehtoistoiminnan motivaatiot

Yeung (2005, 109–117) kuvaa vapaaehtoistoiminnan motiiveja neljän kokemusten ja toiminnan merkitykseen perustuvan perusulottuvuuden kautta: Saaminen–Antaminen, Jatkuvuus–Uuden etsintä, Etäisyys–Läheisyys ja Pohdinta–Toiminta (kuvio 1.)

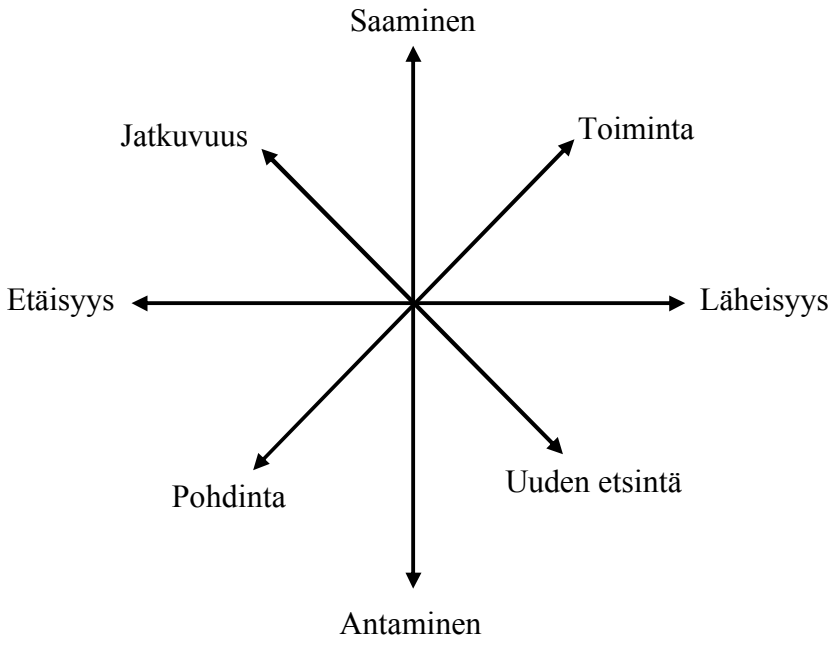

Kuvio 1. Vapaaehtoistoiminnan timanttimalli (Yeung 2005, 107)

Vapaaehtoistoiminnan timanttimallissa Saaminen–Antaminen ulottuvuus kuvaa niitä asioita, joita vapaaehtoistoimija saa tai mitä hän voi itse antaa toiminnalle. Jatkuvuus–Uuden etsintä kuvaa vapaaehtoistoimijan motivaatiota työskennellä tutun aiheen parissa tai kiinnostusta uusiin asioihin. Etäisyys–Läheisyys -ulottuvuus esittää vapaaehtoistoimijan sosiaalisten kontaktien merkitystä motivaatiossa; kokeeko vapaaehtoistoimija sosiaalisuuden ja yhdessäolon motivoivaksi vai haluaako hän määritellä itse rajansa ja säilyttää etäisyyden muihin ihmisiin. Pohdinta–Toiminta -ulottuvuus käsittelee vapaaehtoisuuteen liittyviä arvoja ja roolimalleja sekä toiminnan suuntautumista niiden pohjalta. (Yeung 2005, 109–117.)

4.3 Vapaaehtoistyötä ohjaavia lakeja ja säädöksiä

Suomessa ei ole erikseen lakia vapaaehtoistoiminnasta vaan säädökset hajaantuvat usean lain alle. Sitä, millaisia tehtäviä vapaaehtoinen voi tehdä, ei määritellä missään laissa, mutta verohallinto määrittelee vapaaehtoistyön olevan tilapäistä ja satunnaisluontoista, eikä tehtävä voi edellyttää tekijältään erityistä ammattitaitovaatimusta tai pätevyyttä. (Määttä & Manninen 2013.)

Vapaaehtoista sitoo vaitiolovelvollisuus, joka koskee sekä suullista tietoa että asiakirjoja. (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 1999, 23. §). Vapaaehtoisten perehdytyksessä korostetaan vaitiolovelvollisuutta ja sitä, että vaitiolositoumus jatkuu myös vapaaehtoistoiminnan päätyttyä (PSHV 2015, 12). Vaitiolositoumus kirjataan vapaaehtoistoimijan ja seurakunnan väliseen sopimukseen.

Vapaaehtoistoiminnasta on erillinen maininta työturvallisuuslaissa (738/2002, 55. §). Lain mukaisesti vapaaehtoistoimintaa organisoivan tahon on huolehdittava vapaaehtoisen turvallisuudesta sekä siitä, ettei vapaaehtoisen terveys vaarannu vapaaehtoistehtävässä. Vapaaehtoisen on noudatettava vapaaehtoistoimintaa ja toimipaikkaa koskevia turvallisuusohjeita sekä käytettävä niitä suojaimia ja apuvälineitä, jotka hänelle annetaan.

Yhteydenpito vapaaehtoisten kanssa edellyttää henkilötietojen keräämistä vapaaehtoisilta. Henkilötietolain (523/1999, 8. §, 10. §) mukaisesti henkilörekisteristä on laadittava

rekisteriseloste. Tämä koskee myös vapaaehtoisista ylläpidettävää henkilötietorekisteriä. Henkilörekisteriin kirjataan vain vapaaehtoistehtävän kannalta olennaiset ja tarpeelliset tiedot, kuten vapaaehtoisen nimi, yhteystiedot ja vapaaehtoistehtävä.

Elintarvikelaki (23/2006, 27. §) edellyttää, että pakkaamattomia ja helposti pilaantuvia elintarvikkeita käsittelevillä henkilöillä tulee olla hygieniaosaamistodistus eli hygieniapassi mikäli tehtävät ovat jatkuvia ja yhdessä tai useammassa elintarvikehuoneistossa työskennellään yhteensä vähintään kolmen kuukauden ajan.

Työttömyysturvalaki (1290/2002, 4. §) säätelee työttömien vapaaehtoistoimintaa. Lain mukaan työtön voi osallistua tavanomaiseen talkootyöhön tai tavanomaiseen yleishyödylliseen vapaaehtoistoimintaan. Kuitenkin vapaaehtoisella, joka palkatta tekee sellaisia tehtäviä, jotka yleisesti tehdään työsuhteessa, ei ole oikeutta työttömyysetuuteen. Vapaaehtoistoiminta ei saa olla esteenä vastaanottaa työttömälle tarjottua työtä.

Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä (148/2014) antaa vapaaehtoistoiminnan järjestäjälle tietyin edellytyksin mahdollisuuden selvittää vapaaehtoisen rikostausta lasten ja nuorten parissa toimivilta. Seurakunnan tulee ottaa vapaaehtoistoimintaa koskeva tapaturma- ja vastuuvakuutus (PSHV 2015, 27).

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

5.1 Alkukartoitus ja taustatiedon kerääminen

Ensimmäisessä tapaamisessamme 7.10.2015 Oulun ortodoksisen seurakunnan edustajien kanssa keskustelimme opinnäytetyömme aiheesta ja valitsimme yhdessä ne ortodoksiset seurakunnat, joiden diakoniatyön muotoja lähdemme selvittämään. Tarkoituksenamme oli kartoittaa, mikä muissa seurakunnissa käytössä olevissa diakoniatyön muodoissa ja toimintamalleissa on hyvää ja toimivaa ja voisiko näitä malleja soveltaa myös Oulun seurakunnassa. Selvitimme Webropol-kyselyllä miten Helsingin, Tampereen, Kuopion ja Joensuun ortodoksisissa seurakunnissa diakoniatyötä käytännössä toteutetaan ja koordinoidaan, onko käytössä kirjallisia diakonia- ja vapaaehtoistyön ohjeistuksia ja miten diakoniatyötä tekevien jaksamisesta huolehditaan. Lisäksi pyysimme vastaajia kertomaan diakoniatyön haasteista ja kehittämistarpeista. Kysymykset ovat luettavissa liitteessä 1. Lähetimme sähköpostitse saatekirjeen ja linkin kyselyyn 5.1.2016 ja pyysimme vastaukset 17.1. mennessä. Saimme vastaukset kaikista neljästä seurakunnasta.

Esittelimme kyselyn tulokset Oulun ortodoksisen seurakunnan papistolle 25.2. Muissa seurakunnissa käytössä olevista diakoniatyön muodoista valikoitui kolme, joiden käyttöönottoa Oulun seurakunnassa harkitaan: työttömien ja vähävaraisten diakoniaruokailu/-aamiainen, palvelukortti ja lähimmäispalvelu. Lisäksi seurakunnan diakoniaa tehdään näkyvämmäksi laatimalla sille oma osio seurakunnan verkkosivustolle ja avaamalla seurakunnalle Facebook-profiili.

Keskustelimme papiston kanssa kyselyssä esille tulleista diakoniatyön haasteista, diakoniatyön kehittämisestä sekä asioista, joista hyvä diakoniatyö koostuu. Kyselyn perusteella suurimpia diakoniatyön haasteita seurakunnissa ovat sitoutuneiden vapaaehtoisten puute, ohjeistuksen, työn määrittelyn ja tavoitteiden puuttuminen sekä motivaation ja arvostuksen puuttuminen. Näistä teemoista ystävätoiminta sekä vapaaehtoisten motivointi ja jaksaminen valikoituivat jatkotyöstettäviksi.

5.2 Vapaaehtoisen diakoniatoiminnan ideointipaja

Vapaaehtoisen diakoniatoiminnan ideointipaja järjestettiin keskiviikkona 2.3. klo 16–18 Oulun ortodoksisen seurakunnan seurakuntasalissa. Avoin kutsu julkaistiin seurakunnan nettisivulla noin kaksi viikkoa ennen tilaisuutta. Tilaisuudessa oli 12 osallistujaa. Esittelimme aluksi vapaaehtoistoiminnan periaatteita ja eettisiä kysymyksiä, kuvasimme vapaaehtoisen roolia sekä vapaaehtoistoiminnan ohjausta ja tukea. Jaoimme osallistujat kolmeen ryhmään, jotka asettuivat kukin omaan pajapöytäänsä. Pöytiin oli nimetty kirjurit, jotka esittelivät pajapöydässä käsiteltävän aiheen ryhmälle.

Osallistujat keskustelivat teemasta 15 minuutin ajan, jonka jälkeen ryhmä siirtyi seuraavaan pöytään. Pohdittavia teemoja olivat ystävätoiminta, vapaaehtoisten motivointi ja vapaaehtoisten jaksaminen. Kirjuri kirjasi ryhmän ajatukset paperille ja esitteli ne lyhyesti seuraavalle ryhmälle keskustelun pohjaksi.

Ensimmäisessä pajapöydässä mietittiin, mitä **ystävätoiminta** on ja kenelle se on tarkoitettu. Toisessa pohdittiin **motivaatiota**, sen ylläpitämistä ja sitä, mikä vapaaehtoistoiminnassa motivoi. Kolmannessa pajapöydässä keskusteltiin **jaksamisesta** vapaaehtoistoiminnassa; mikä saa jaksamaan ja kuinka jaksamista tulisi tukea.

Kierroksen päätyttyä kirjurit esittelivät keskustelujen tulokset lyhyesti osallistujille, jonka jälkeen kerättiin vapaamuotoinen palaute tilaisuudesta. Osallistujille jaettiin punaiset ja vihreät post-it -laput, joille he kirjoittivat millaisia diakoniatoiminnan muotoja he toivovat seurakunnalta (punainen) ja mitä he itse olisivat valmiita tekemään (vihreä). Vihreitä lappuja kertyi enemmän, josta voimme päätellä osallistujien olevan halukkaita osallistumaan vapaaehtoistoimintaan.

Eniten toivottiin ystäväpalvelua, kirkkokyytejä ja lapsenvahtipalveluja. Yksittäisiä toivomuksia olivat kokkikerho, lukupalvelu ja erilaiset toimintapiirit. Osallistujat olivat itse valmiita toimimaan ystäväpalvelussa ja kirkkokyyditsijöinä sekä tekemään käsitöitä ja leipomaan. Myös läksyjenlukuapua lapsille ja nuorille sekä kieltenopetusta maahanmuuttajille oltiin valmiita antamaan.

5.3 Ideointipajan tulosten luokittelua

Ideointipajan jälkeen luokittelimme kolmen pajapöydän keskusteluista kirjatut asiat teemoittain. Kuvio 2 kuvaa työpajassa esille tulleet **ystävätoiminnan** muodot ja kohderyhmät.

Kuvio 2: Ystävätoiminnan muodot ja kohderyhmät

Osallistujien mielestä ystävätoiminnan perusta on ystävänä toimivan henkilön kyky kuunnella ja olla läsnä autettavalleen sekä hänen toiveilleen. Ryhmien keskusteluissa todettiin yleisesti, että kuka tahansa voi jossakin elämänvaiheessa tarvita ystävää tai apua arkisissa asioissa. Ystävät ja ystävää tarvitsevat voivat löytää toisensa seurakunnan diakoniatoimikunnan koordinoiman ystävätoiminnan kautta.

Vapaaehtoistoiminnan **motivaatiotekijät** jaottelimme Anne Birgitta Yeungin (2005, 107–109) timanttimallin mukaisesti, kuvio 3. Auttamisen ilo ja siitä saatava hyvä mieli oli lähes kaikkien osallistuneiden mielestä suurin motivaatiotekijä - ”antaessaan saa”. Tätä tukevat myös Yeungin tutkimustulokset, joiden mukaan vapaaehtoistoiminta tarjoaa tekijälleen paitsi runsaasti onnistumisen kokemuksia, myös mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen sekä henkilökohtaisen hyvinvoinnin ja kasvun edistämiseen.

Motivaation ylläpitämisessä keskeiseksi koettiin omasta jaksamisesta huolehtiminen, mielekkään ja itselle sopivan auttamistyön tekeminen, vertaistuki sekä jumalanpalveluselämästä saatava voima. Motivaatiota ylläpitävät elementit voivat täten olla henkilökohtaisia, ryhmältä saatavia tai hengellisyyden mukanaan tuomia.

Kuvio 3: Vapaaehtoistoiminnan motivaatiotekijät Yeungin (2005, 107) timanttimallia mukaillen

Ryhmien keskusteluista erottui kolme **jaksamiseen** positiivisesti vaikuttavaa pääteemaa: vapaus, itsetuntemus sekä kirkko ja usko, taulukko 1. Lähes kaikki osallistujat kokivat tärkeimmäksi asiaksi tekemisen vapauden ja mielekkyyden. Vapaaehtoistoimintaa tehdään ilolla ja pyyteettömästi. Vahva itsetuntemus antaa varmuutta toisen ihmisen kohtaamiseen ja omien voimavarojen ja rajojen arvioimiseen. Yhteys Jumalaan ja seurakunnan jumalanpalveluselämä vahvistavat omaa uskoa ja antavat voimaa.

VAPAUS	**ITSETUNTEMUS**	**KIRKKO JA USKO**
vapaus tehdä, ei velvollisuus	jaksaa kuunnella	jumalanpalvelukset
saa myös vetäytyä omiin oloihinsa	oma kiinnostus, omat vahvuudet, oma elämä, omat rajat	yhteys Jumalaan
vapaaehtoistyön mielekkyys	vuorovaikutus – ilo – pyyteettömyys	Mariat vs. Martat (ilo vs. uhrautuminen)
ei pinnistelyä vaan rentoa olemista	läsnäolo, oman aikansa antaminen, rohkeus	motivaatio ja jaksaminen Jumalalta

Taulukko 1: Vapaaehtoisen jaksamiseen positiivisesti vaikuttavat asiat

Vapaaehtoistoimijoiden jaksamista tulisi osallistujien mielestä tukea järjestämällä vapaaehtoistoiminnan koulutusta ja vertaistukea. Säännöllinen ohjaajan tuki ja palaute seurakunnalta koettiin myös tärkeäksi. Vapaaehtoistoimijan on muistettava myös oma vastuunsa itsestä huolehtimisessa ja oikeutensa luopua vapaaehtoistoiminnasta voimien ehtyessä tai elämäntilanteen muuttuessa.

5.4 Vapaaehtoisen diakoniatoiminnan kehittämissuunnitelma

Esittelimme ideointitilaisuuden annin toimeksiantajalle 8.6. ja käydyn keskustelun perusteella laadimme vapaaehtoisen diakoniatoiminnan kehittämissuunnitelman Oulun ortodoksisen seurakunnan käyttöön, liite 3.

Kehittämissuunnitelmassa kerrotaan vapaaehtoisen diakoniatoiminnan koordinoinnista ja vastuista, vapaaehtoisten rekrytoinnista, perehdytyksestä ja ohjauksesta sekä diakoniatoiminnan viestinnästä. Lisäksi suunnitelmaan on koottu vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä huomioitavia lakeja. Diakoniatoiminnan muodoista suunnitelmaan on valittu työttömien ja vähävaraisten ruokailu ja diakonian palvelukortti, joiden käytännön toteutusta on esitelty esimerkinomaisesti tarkemmin, sekä lähimmäispalvelu.

Aikomuksenamme oli alun perin osallistua yhteen uuteen diakoniatoiminnan toteutukseen kevään 2016 aikana ja kerätä palautetta osallistujilta. Luovuimme tästä suunnitelmasta, koska toimeksiantajan mukaan otollisin aika uusien asioiden ja toimintojen käyttöönottoon on toimintakauden alkaessa syksyllä, jolloin myös ensimmäiset vapaaehtoisten perehdytykset on mahdollista järjestää.

Opinnäytetyömme julkistamistilaisuus pidettiin Oulun ortodoksisessa seurakunnassa 25.8.2016. Tilaisuudessa oli läsnä 13 osallistujaa. Kerroimme aluksi lyhyesti opinnäytetyömme lähtökohdista, teoriasta ja taustatiedon keräämisestä. Esityksemme pääpaino oli kuitenkin kehittämissuunnitelmassa, jonka pääkohdat käytiin läpi vilkkaasti keskustellen. Esitys herätti osallistujissa mielenkiintoa ja keskusteluissa syntyi jo ajatuksia kehittämissuunnitelman käyttöönotosta. Tarkempaa vapaaehtoisen diakoniatoiminnan suunnittelua varten sovittiin tapaaminen syyskuun puoliväliin.

Oulun ortodoksisen seurakunnan tammikuussa nimetyn diakoniatoimikunnan toiminta tulee perustumaan opinnäytetyössämme esittämäämme kehittämissuunnitelmaan. Seurakunnan diakoniatoimikunta voi käyttää kehittämissuunnitelmaa toimintansa pohjana ja soveltaa sitä käytännössä seurakunnalle parhaiten soveltuvalla tavalla.

6 POHDINTA

6.1 Yhteenveto

Suomen ortodoksiset seurakunnat ovat jäsenmäärältään pieniä ja useimmissa tehdään diakoniatyötä vapaaehtoisvoimin. Saimme opinnäytetyötä tehdessämme tutustua kattavasti monipuolisiin diakoniatyön toimintamalleihin, diakonian teoriaan ja teologiaan sekä vapaaehtoistyön käsitteeseen, vapaaehtoistoimijoiden motivaatioon ja jaksamiseen. Diakoniatyön kehittäminen kuuluu Suomen ortodoksisen kirkon strategiaan vuosille 2016–2020, joten opinnäytetyömme aihe on varsin ajankohtainen ja yhteistyökumppanillemme Oulun paikallisseurakunnalle tärkeä ja tarpeellinen. Työmme merkityksellisyys on motivoinut myös meitä tekijöinä perusteelliseen, laadukkaaseen ja toimeksiantajaa mahdollisimman paljon hyödyttävään työskentelyyn.

Seurakunnan diakoniatyön hoitaminen täysin vapaaehtoisvoimin ilman palkattua työntekijää oli meille entuudestaan tuntematon asia. Ehkä jopa aluksi epäilimme voiko sellainen edes onnistua. Taustatiedon karttuessa havaitsimme, miten erilaista diakoniatyö on niissä seurakunnissa, joissa on palkattu työntekijä verrattuna niihin, joissa se on vapaaehtoisten varassa. Työmuodot ovat samoja, mutta vapaaehtoisvoimin tehtävässä diakoniatoiminnassa resurssit usein riittävät vain yhteen tai kahteen työmuotoon, esimerkiksi lähimmäispalveluun tai pienimuotoiseen ruoka-apuun.

Suomessa tehdään paljon vapaaehtoistyötä ja siitä on runsaasti hyvää ja ajantasaista tutkimustietoa. Myös vapaaehtoistoimijoiden motiiveja on kartoitettu ja tutkittu ja niiden avulla vapaaehtoisten motivaation ylläpitämiseen ja jaksamisesta huolehtimiseen osataan jo kiinnittää huomiota. Seurakunnille tekemämme kyselyn perusteella suurimpia vapaaehtoisen diakoniatoiminnan haasteita ovat sitoutuneiden vapaaehtoisten puute sekä ohjeistuksen, työn määrittelyn ja tavoitteiden puuttuminen. Näihin haasteisiin halusimme kehittämistyössämme tarttua ja tutkia, miten voisimme luoda vankan ja kestävän pohjan vapaaehtoisvoimin tehtävälle diakoniatoiminnalle ja antaa sille siivet, jotka kantavat mahdollisten tulevien haasteiden yli.

Kehittämissuunnitelmassamme keskityimme vapaaehtoistoiminnan koordinointiin ja vastuiden määrittämiseen, vapaaehtoistoimijoiden rekrytointiin, perehdyttämiseen, ohjaukseen ja tukeen sekä esitimme esimerkin muodossa miten vähävaraisten ruokailu, lähimmäispalvelu tai diakonian palvelukortti voidaan työmuotoina seurakunnassa vapaaehtoisvoimin toteuttaa. Suunnitelman tavoitteena on jakaa diakoniatyön vastuuta papistolta diakoniatoimikunnalle, joka koordinoi keskitetysti seurakunnan diakoniatoimintaa. Papisto kuuluu diakoniatoimikuntaan, joten jatkuva yhteys seurakuntaan on olemassa. Seurakunnan päätettäväksi jää, miten vastuut diakoniatoimikunnan sisällä jaetaan. Suositeltavaa on luoda toimikunnan avulla vapaaehtoisten verkosto, josta yksilöt kokemuksen karttuessa ottavat vastuuta vertaistuesta, uusien vapaaehtoisten perehdytyksestä ja ohjauksesta sekä kannustamisesta ja motivoinnista. Diakoniatoiminnan koordinointi on diakonitoimikunnalle uusi vastuualue. Sen vuoksi toimikunnan mahdollisesti aiemmin sovittuja toimintaperiaatteita tai muita sääntöjä on syytä tarkistaa.

Vapaaehtoiselle diakoniatoiminnalle on sittenkin onnistumisen edellytyksiä. Tärkeintä on löytää vapaaehtoistoimijat ja pitää heidät motivoituneina hyvin organisoidun ja vuorovaikutteisen diakoniatoiminnan avulla. Siksi vapaaehtoisia on hyvä etsiä erilaisten kanavien kautta, hyödyntää myös muiden toimijoiden olemassa olevia vapaaehtoisten rekrytointiverkostoja ja rohkeasti ylittää myös oman hengellisen yhteisön rajat.

Työn määrittely ja riittävä ohjeistus on vapaaehtoistoimijalle tärkeää. Suosittelemme laatimaan vapaaehtoisen diakoniatoiminnan oppaan, kun tarvittavista toimintamalleista, ohjeista ja eettisistä periaatteista on seurakunnassa sovittu. Vapaaehtoiset voivat toimia seurakunnan apukorvina seurakuntalaisten keskuudessa ja tuoda tietoa heidän toiveistaan ja tarpeistaan diakoniatoiminnalle. Vapaaehtoisreservin karttuessa ja diakoniatoiminnan vakiinnuttua myös uusia työmuotoja on mahdollista ottaa helpommin käyttöön. Seurakunnan työntekijöiden innostus aihetta kohtaan ja avoin asenne ovat hyvä lähtökohta onnistuneelle työlle.

Vapaaehtoisen diakoniatoiminnan kehittämissuunnitelma tukee seurakunnan diakoniatoiminnan kehittämistä luomalla vapaaehtoistoiminnan kautta yhteisöllisiä verkostoja ja saattamalla auttajat ja autettavat kohtaamaan toisensa. Vapaaehtoistoiminta tuo seurakuntalaiset osallisiksi seurakunnan toimintaan ja tekee seurakunnan eläväksi.

6.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusetiikka on hyvän tieteellisen käytännön noudattamista. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan eettisten tavoitteiden mukaisesti opinnäytteen tekijöiltä edellytetään ihmisten kunnioittamista, tasa-arvoista vuorovaikutusta ja oikeudenmukaisuuden korostamista. Tavoitteisiin päästään osoittamalla rehellisyyttä, vilpittömyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta sekä tutkimustyössä että tutkimustulosten esittämisessä. Tutkimuseettisesti tulee noudattaa tarkkaa ja huolellista viittausta sekä lähdeviitteiden merkintää. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11; Vilkka 2005, 25–27.)

Tutkimusetiikka on ollut mukana opinnäytetyössämme ideointivaiheesta opinnäytetyön julkaisemiseen asti. Olemme noudattaneet rehellisyyttä, tarkkuutta, vilpittömyyttä ja huolellisuutta opinnäytetyötä tehdessämme. Haimme jo työmme alkuvaiheessa tutkimusluvan taustatiedon keräämiseen ja laadimme sopimuksen opinnäytetyöstä toimeksiantajan kanssa. Tutkimusluvan ja sopimuksen allekirjoituksella sitouduimme noudattamaan tutkimuseettisiä ohjeita hyvän tieteellisen käytännön periaatteista. Olemme tuoneet työssämme esille aiheen teoriaa monipuolisista ja kriittisesti valituista lähteistä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 113) sekä esittäneet siitä tehtyjä tutkimuksia ja tausta-aineiston perusteella havaitsemiamme asioita. Olemme noudattaneet eettistä käytäntöä huolellisilla lähdeviittauksilla ja -merkinnöillä.

Luotettavuus opinnäytetyössä merkitsee, että opinnäytetyö tehdään teoreettisen toistettavuuden mukaisesti. Tämä edellyttää tarkkuutta, täsmällisyyttä ja rehellisyyttä, jotta lukijat pystyvät seuraamaan opinnäytetyön suunnitelmaa, kuvausta ja käsikirjoitusta. Opinnäytetyön tulee noudattaa avoimuutta ja kontrolloitavuutta. Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus ovat olennainen osa opinnäytetyön luotettavuutta. (Vilkka 2005, 28.) Olemme noudattaneet luotettavuutta, salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta opinnäytetyötä tehdessämme. Seurakunnille tekemämme kyselyn tulokset olemme esittäneet työssämme niin, ettei yksittäisen vastaajan henkilöllisyys tai hänen edustamansa seurakunta käy niistä missään vaiheessa ilmi. Olemme esittäneet saamamme tulokset rehellisesti, kantaa ottamatta ja totuutta muuntelematta. Teoriatiedon luotettavuutta vahvistaaksemme olemme hakeneet tietoa monipuolisesti useista lähteistä. Vastaamme opinnäytetyömme uskottavuudesta ja jatkuvuudesta. Jatkuvuuden turvaamiseksi opinnäytetyöm-

me julkaistaan Theseus-tietokannassa. Lisäksi kirjoitamme opinnäytetyöstämme diakonia-alan ammatillisessa lehdessä julkaistavan artikkelin.

Opinnäytetyömme valmistumisen jälkeen tuhoamme asianmukaisesti haastattelutallenteet ja sen työtämme varten keräämämme kirjallisen materiaalin, jota ei eettisyyden ja luotettavuuden varmistamiseksi ole tarpeen säilyttää (Vilkka 2005, 29–30).

6.3 Arviointi

Arviointi on osa opinnäytetyöprosessia ja ohjaa työn tekijää kokonaisuuden hahmottamisessa, valintojen tekemisessä ja niiden perusteluissa. Ammatillisen kehittymisen kannalta ohjaajan ja toimeksiantajan antama arviointi sekä itsearviointi ja opponenteilta saatu vertaisarviointi ovat välttämättömiä (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 52). Olemme tehneet itsearviointia koko opinnäytetyöprosessin ajan ja ohjaajat, opponentit sekä yhteistyökumppanimme ovat arvioineet työskentelyämme, työtämme ja valintojamme. Opinnäytetyömme tavoitteena oli laatia vapaaehtoisen diakoniatoiminnan kehittämissuunnitelma Oulun ortodoksiselle seurakunnalle. Kartoitimme aluksi lähtötilanteen Oulun seurakunnassa ja sen jälkeen perehdyimme kyselyn avulla neljän muun ortodoksisen seurakunnan diakoniatyöhön. Alkukartoitus oli koko kehittämistyömme pohja ja sen perusteella arvioimme opinnäytetyömme sisältöä, työn käytännön toteutusta ja lopullisen, toimeksiantajan käyttöön tulevan kehittämissuunnitelman sisältöä ja muotoa. Ortodoksisesta diakoniasta on sangen vähän tutkimustietoa ja saatavilla oleva kirjallinen aineisto on suurelta osin vanhaa. Tämä toi haastavuutta työn tekemiseen ja lähdeaineiston validiteetin arvioimiseen.

Opinnäytetyön tekemisen tavoitteita ovat muun muassa ammatillisen kasvun tukeminen ja työelämän asiantuntijuuden kehittyminen. Opinnäytetyötä tehdessämme olemme syventäneet tietojamme ja taitojamme ortodoksisen ja evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöstä, kunnallisesta sosiaalityöstä, yhdistäneet teoreettista tietoa käytännön toimiimme sekä jakaneet asiantuntijuutta opinnäytetyömme ohjaajien ja työelämän yhteistyökumppanimme kanssa. Opinnäytetyömme aihe vastasi Suomen ortodoksisen kirkon strategian velvoitetta laatia diakoniatyön kehittämissuunnitelma paikallisseurakunnille ja työmme on otettu ortodoksisessa kirkossa Oulun lisäksi myös valtakunnallisesti kii-

tollisena ja mielenkiinnolla vastaan. Kai Hakkaraisen mukaan oppimisprosessissa tuotetaan uutta tietoa, oivalluksia ja sosiaalisia käytäntöjä. Asiantuntijuus koostuu kolmesta osa-alueesta: tiedon hankkimisesta, osallistumisesta ja tiedonluomisesta. (Hakkarainen 2005, 3; Hakkarainen, Palonen & Paavola 2002, 11, 20.) Opinnäytetyöprosessi on laajentanut tietotaitoamme sekä työelämän asiantuntijuuden että oman ammatillisen kasvumme näkökulmasta.

LÄHTEET

Arffman, Kaarlo 2013. Kristinuskon historia. Helsinki: Edita.

Danouzi, Anu 2009. Diakoniatyö Tampereen ortodoksisessa seurakunnassa vuosina 1950–2005. Joensuun yliopisto. Teologinen tiedekunta. Ortodoksinen teologia. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla http://epublications.uef.fi/pub/URN_NBN_fi_joy-20090026/, UEF Electronic Publications -aineisto.

Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Edström, Jan 2002. Diakonia Suomen muissa kristillisissä kirkoissa. Teoksessa Diakonian käsikirja. Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.). Helsinki: Kirjapaja, 341–359.

Elintarvikelaki 2006/23, 13.1.2006. Viitattu 13.2.2016. http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060023

Filantropia. Ortodoksisen kirkon kansainvälinen diakonia- ja lähetystyö. Viitattu 15.11.2015. http://filantropia.fi/

Gregorios, Paulos Mar 1988. The meaning and nature on diakonia. Geneve: WCC Publications.

Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki 2006. Diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina. Yhteiskuntapolitiikka 71 (2006):2, 134–145. Viitattu 14.11.2015. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101273/062gronlund.pdf?sequence=1

Hakkarainen, Jarmo 1992. Ortodoksis-kristillisen diakonian historiasta. Teoksessa Rakasta lähimmäistäsi. Ortodoksisen lähimmäispalvelun opas. PSHV, 4–7.

Hakkarainen, Jarmo 1997. Yksilöllisyydestä yhteisöllisyyteen. Johdatus ortodoksiseen etiikkaan. Sarja B, nro 9. Joensuu: Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Hakkarainen, Jarmo 2002. Ihmisrakkaus ja köyhät - Näkökulmia bysanttilaisen armeliaisuuden perintöön. Teoksessa Virpi Mäkinen (toim.). Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Jyväskylä: Atena, 66–68.

Hakkarainen, Kai 2005. Asiantuntijuus ja oppiminen työelämässä – Psykologisia näkökulmia. Viitattu 13.5.2016.

http://www.helsinki.fi/science/networkedlearning/material/HakkarainenEsitelma2005a.pdf

Hakkarainen, Kai; Palonen, Tuire & Paavola, Sami 2002. Kolme näkökulmaa asiantuntijuuden tutkimiseen. Psykologia, 37, 6, 448–464. Viitattu 13.5.2016. http://www.tml.tkk.fi/Opinnot/T-110.556/2004/Materiaali/asiantuntijuus.pdf

Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.) 2002. Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Helsingin ortodoksinen seurakunta 2015. Viitattu 14.11.2015. http://hos.fi/fi/

Henkilötietolaki 1999/523, 22.4.1999. Viitattu 13.2.2016. http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523

Henttonen, Kai 1997. Voiko sen tehdä toisinkin? Diakoniatieteen lähtökohdat ja valinnat. Lahti: Lahden kaupungin painatuskeskus.

Hiilamo, Heikki 2016. Miten kirkon diakoniatyö reagoi 2000-luvun talouskriisiin? Yhteiskuntapolitiikka 2016 (3), 288–299.

Hirsijärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Joensuun ortodoksinen seurakunta 2015. Viitattu 14.11.2015. http://www.joensuunortodoksit.fi/diakoniatyo/

Juujärvi, Soile; Myyry, Liisa & Pesso, Kaija 2007. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Tammi.

Kiiski, Jouko 2013. Diakoniatyöntekijä - rinnallakulkija ja kaatopaikka. Diakoniabarometri 2013. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 33. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus.

Kirkkohallitus 2015. Diakonivirka-uudistus. KKH esitys - Uusi diakonivirka. Viitattu 28.3.2016. http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=Content268908

Kirkkohallitus i.a. Diakonia on kirkon perustehtävä. Viitattu 14.11.2015. http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=ContentCB179

Kirkkohallitus i.a. Kirkon diakonian ja sielunhoidon yksikön tehtävät. Viitattu 14.11.2015. http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content35C9E1

Kirkkohallitus i.a. Miten diakonia toteutuu? Viitattu 14.11.2015. http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3AFE4B

Kirkkojärjestys 1993/1055, 8.11.1991. Kirkkohallitus. Viitattu 12.11.2015. http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/AD755DCAA5C18A08C2257D74002D1F8C/$FILE/Kirkkoj%E4rjestys_2015.pdf

Kirkkolaki 1993/1054, 26.11.1993 . Viitattu 15.11.2015. http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054

Kuopion ortodoksinen seurakunta i.a. Viitattu 14.11.2015. http://www.ort.fi/kuopio/?page_id=34

Lahtinen, Pirkko 2005. Vapaaehtoistyön haasteita. Teoksessa Lahtinen, Mikko & Toikkanen, Tuulikki (toim.) 2005. Anno Domini. Diakoniatieteen vuosikirja. Lahti: Lahden Diakoniasäätiö, Lahden diakoniainstituutti, 59–67.

Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä 2014/148, 28.2.2014. Viitattu 13.2.2016. http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140148

Laki ortodoksisesta kirkosta 2006/985, 10.11.2006. Viitattu 15.11.2015. http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060985

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 1999/621, 21.5.1999. Viitattu 13.2.2016. http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621

Lindstam, Sirkku 2005. Vapaaehtoistyö ja ammattilaisuus. Teoksessa Mikko Lahtinen, & Tuulikki Toikkanen (toim.) 2005. Anno Domini. Diakoniatieteen vuosikirja. Lahti: Lahden Diakoniasäätiö, Lahden diakoniainstituutti, 79–87.

Malkavaara, Mikko 2015. Diakonia ja diakonivirka. Kirkko ja toiminta. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 26. Helsinki: Unigrafia. Viitattu 3.12.2015. http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/020A6402AC464E4EC2257E6E004415C4/$FILE/255445_KH_Diakonia_ja_diakonivirka.pdf

McGrath, Alister E., 2013. Kristillisen uskon perusteet. Johdatus teologiaan. Helsinki: Kirjapaja.

Metso, Pekka 2015. Uskon koetinkivi – Suomalaisen ortodoksisen diakoniatyön teologia siinä toimivien käsityksissä. Teoksessa Diakonian tutkimuksen seura. Diakonian tutkimus. Journal for the Study of Diaconia 3/2015, 273–306. Viitattu 31.1.2016. http://dts.fi/files/2009/10/DT3-15.pdf

Määttä, Tero & Manninen Petri 2013. Luonnollisen henkilön tekemän talkoo-, naapuriapu- ja vaihtotyön verotus. Viitattu 13.2.2016. https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_ohjeet/Luonnollisen_henkilon_tekeman_talkoo_naa%2829568%29

Närhi, Kati; Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena 2013. Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehtoja sosiaali- ja työvoimapalveluissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) 2013. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 113–145.

Ortodoksi.net i.a. Diakoni. Viitattu 15.11.2015. http://www.ortodoksi.net/tietopankki/arvonimet/diakoni.htm

Ortodoksisen kirkon kirkkojärjestys 2006. 12.12.2006/174. Viitattu 29.3.2016. http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070174

Oulun ortodoksinen hiippakunta i.a. Hiippakunnan strategia. Etsivä, palveleva ja ylistävä jumalanpalvelusyhteisö. Oulun ortodoksisen hiippakunnan strategia 2012–2017. Viitattu 3.12.2015. https://ort.fi/oulunhiippakunta/hiippakunnan-strategia

Oulun ortodoksinen seurakunta i.a. Yhteystiedot. Viitattu 2.12.2015. http://www.oulunortodoksinenseurakunta.fi/Yhteystiedot/

Oulun ortodoksinen seurakunta 2015. Diakoniatoimikunnan vuosikertomukset 2008-2014. Oulu. Tuloste tekijän hallussa.

Patronen, Marko & Rantanen, Tuukka 2015. Oulun ortodoksinen seurakunta. Oulu. Haastattelu 27.11.2015.

Pessi, Anne Birgitta & Oravasaari, Tomi 2010. Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta. http://www.kansalaisareena.fi/RAYraportti23.pdf

PSHV i.a. Pyhien Sergein ja Hermanin veljeskunta i.a. Tiistaiseurat. Viitattu 2.12.2015. http://www.pshv.fi/fi/sivu/alaosastot#Tiistaiseurat

PSHV 2015. Pyhien Sergein ja Hermanin veljeskunta ry. Auttajan polku, ortodoksisen lähimmäisavun opas. Uusi Valamo: Pyhien Sergein ja Hermanin veljeskunta.

Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.

Ratilainen, Petri 2012. Diakoniatyö Helsingin ortodoksisessa seurakunnassa. Diakoniaammattikorkeakoulu. Järvenpään toimipaikka. Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto. Opinnäytetyö. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/39532/Ratilainen_Petri.pdf?sequence=1

Rossi, Mervi 2005. Vapaaehtoistyö. Teoksessa Mikko Lahtinen & Tuulikki Toikkanen (toim.) 2005. Anno Domini. Diakoniatieteen vuosikirja. Lahti: Lahden Diakoniasäätiö, Lahden diakoniainstituutti, 68–77.

Sitra 2015. Yhteisöllisyys ruokkii uusia toimintatapoja. Viitattu 15.11.2015. http://www.sitra.fi/yhteiskunta/yhteisollisyys

Sosnet yliopistoverkosto i.a. Sosnetin sosiaalityön määritelmä. Viitattu 8.12.2015. http://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Sosiaalityon-maarittely/Sosnetin-maaritelma

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301, 30.12.2014. Viitattu 6.3.2016. http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301

Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta Öylättiin. Diakonia. Viitattu 14.11.2015. http://www.evl2.fi/sanasto/index.php/Diakonia

Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Hallinto ja päättäjät. Viitattu 15.11.2015. http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/99995DF3A3587823C22574800029097A

Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Hiippakunnat ja piispat. Viitattu 15.11.2015. http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/717BB4753ACFFC7CC2256FEA003A2A73

Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Kirkko numeroina. Jäsenet. Viitattu 3.5.2016. http://evl.fi/EVLfi.nsf/0/68ED832793E78AF5C22575EF003AD029

Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Lähetysjärjestöt. Viitattu 23.8.2016. http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/967A2A731662014CC2256FEA003EC253

Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Seurakunnat. Viitattu 15.11.2015. http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/9C9A51590FC8D085C2256FEA003A186E

Suomen Kuntaliitto 2016. Sosiaalityö. Viitattu 6.3.2016. http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/sosiaalityo/Sivut/default.aspx

Suomen ortodoksinen kirkko 2007. Kirkon strategia 2010–2015. Viitattu 29.3.2016. https://www.ort.fi/virallisia_asiakirjoja/kirkon-strategia-2010-2015

Suomen ortodoksinen kirkko 2014. Viitattu 4.12.2015. Ortodoksinen diakonia on ihmisen kohtaamista. https://www.ort.fi/artikkelit/ortodoksinen-diakonia-ihmisen-kohtaamista

Suomen ortodoksinen kirkko 2015. Uutiset. Vapaaehtoistyön sivusto avattu. Viitattu 30.1.2016. http://www.ort.fi/uutiset/vapaaehtoistyoen-sivusto-avattu

Suomen ortodoksinen kirkko 2016. Kirkon diakonia- ja lähetystyön kehittämissuunnitelma 2016–2020. Viitattu 29.3.2016. https://www.ort.fi/virallisia_asiakirjoja/kirkon-diakonia-ja-laehetystyoen-kehittaemissuunnitelma-2016-2020

Suomen ortodoksinen kirkko i.a. Diakoniatyö. Viitattu 14.11.2015. https://www.ort.fi/tampere/diakoniatyoe

Suomen ortodoksinen kirkko i.a. Keskusrekisteri. Väestökatsaus 2015. Viitattu 31.1.2016. http://www.ort.fi/keskusrekisteri

Suomen ortodoksinen kirkko i.a. Kirkon strategia. Viitattu 15.11.2015. http://www.ort.fi/virallisia_asiakirjoja/kirkon-strategia-2010-2015

Suomen ortodoksinen kirkko i.a. Ortodoksinen kirkko. Viitattu 15.11.2015. http://www.ort.fi/kirkkotutuksi/ortodoksinen-kirkko

Suomen ortodoksinen kirkko i.a. Ortodoksinen kirkko Suomessa. Viitattu 15.11.2015. https://www.ort.fi/kirkkotutuksi/ortodoksinen-kirkko-suomessa

Suomen perustuslaki 1999/731, 11.6.1999 . Viitattu 15.11.2015. http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731

Suomisanakirja 2015. Työ. Viitattu 24.5.2016. http://www.suomisanakirja.fi/ty%C3%B6

Särkelä, Antti 2001. Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Tampere: Vastapaino.

Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta 2012. Arki, arvot, elämä ja etiikka: Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Viitattu 15.11.2015 http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf

Thitz, Päivi 2006. Yhteisöllisyys diakoniatyössä. Diakonian tutkimus 2/2006, 93–111. Viitattu 15.11.2015. http://dts.fi/dokumentit/DT_2_2006.pdf

Työttömyysturvalaki 2002/1290, 30.12.2002. Viitattu 13.2.2016. http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290

Työturvallisuuslaki 2002/738, 23.8.2002. Viitattu 13.2.2016. http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738

Uoti, Riikka 2013. Evankelis-luterilaisen kirkon diakonian ja kunnan sosiaalihuollon yhteistyö. Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Pro gradu - tutkielma.

http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/84586/gradu06729.pdf?sequence=1

Vantsos, Miltiadis & Kiroudi, Marina 2007. An Orthodox View of Philanthropy and Church Diaconia. Christian Bioethics: Non-Ecumenical Studies in Medical Morality. 13:3, 251–268. Viitattu 21.3.2016. http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13803600701732082

Vilkka, Hanna 2005. Tutkimusmetodeja ammatilliselle kentälle. http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-kehit%C3%A4.pdf

Yeung, Anne Birgitta 2004. Individually together. Volunteering in Late Modernity: Social Work in the Finnish Church. The Finnish Federation for Social Welfare and Health, Helsinki.

Yeung, Anne Birgitta 2005. Seurakuntien vapaaehtoistoiminta – rakennuselementtejä kohtaamiseen ja yhteisöllisyyteen. Teoksessa Lahtinen, Mikko & Toikkanen, Tuulikki (toim.) 2005. Anno Domini. Diakoniatieteen vuosikirja. Lahti: Lahden Diakoniasäätiö, Lahden diakoniainstituutti, 45–58.

Yeung, Anne Birgitta 2005. Vapaaehtoistoiminnan timantti. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.). Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 104–125.

LIITE 1: Kysely seurakuntien diakoniatyöstä

Mitä diakoniatyön muotoja seurakunnassasi on käytössä?

Onko käytössänne kirjallista diakoniatyön toimintamallia, millainen se on?

Kuka tai ketkä ovat vastuussa diakoniatyön käytännön toiminnasta?

Kuka tai ketkä toteuttavat diakoniatyötä käytännössä?

Kuinka diakoniatyötä koordinoidaan?

Kuinka diakoniatyötä ohjeistetaan ja millaisia kirjallisia toimintaohjeita on olemassa?

Keitä seurakuntasi diakoniatoimikuntaan kuuluu (vapaaehtoisia, seurakunnan työntekijöitä, muita)?

Kuka vastaa diakoniatoimikunnan toiminnasta?

Kuinka usein diakoniatoimikunta kokoontuu?

Mitä diakoniatoimikunta tekee?

Mistä toiminnoista diakoniatoimikunta vastaa?

Kuinka diakoniatoimikunnan työtä koordinoidaan?

Kuinka diakoniatoimikuntaa ohjeistetaan?

Millaisia kirjallisia toimintaohjeita diakoniatoimikunnalla on käytössä?

Kuinka diakoniatoimikunnan jäseniä koulutetaan?

Kuinka diakoniatoimikunnan jäsenten jaksamisesta pidetään huolta?

Ovatko tiistaiseurat mukana seurakuntasi diakoniatyössä?

Jos ovat, mistä diakoniatyöhön liittyvistä toiminnoista tiistaiseurat vastaavat?

Kuka tai ketkä ovat vastuussa vapaaehtoistyöstä seurakunnassasi?

Kuinka vapaaehtoistyöntekijät hankitaan?

Kuinka vapaaehtoistyöntekijöiden työtä koordinoidaan?

Kuinka vapaaehtoistyöntekijöitä ohjeistetaan?

Millaisia kirjallisia toimintaohjeita vapaaehtoistyöntekijöille on olemassa?

Kuinka vapaaehtoistyöntekijät koulutetaan?

Kuinka vapaaehtoisten jaksamisesta pidetään huolta?

Tekeekö seurakuntasi yhteistyötä esim. järjestöjen, muiden kirkkojen/seurakuntien, kunnan sosiaalitoimen kanssa?

Millaista yhteistyötä heidän kanssaan tehdään?

Mistä asioista hyvä ja toimiva diakoniatyö seurakunnassasi koostuu?

Mitkä ovat seurakuntasi diakoniatyön haasteet?

Miten haluaisit kehittää diakoniatyötä seurakunnassasi?

Missä seurakunnassa työskentelet? Mikä on seurakuntasi jäsenmäärä?

Lisätietoa tai kommentteja:

LIITE 2: Ideointipajojen aiheet 2.3.2016

1. Ystävätoiminta

Mitä on ystävätoiminta?

Mikä on sen kohderyhmä?

Kuinka sitä toteutetaan?

2. Motivaatio vapaaehtoistoiminnassa

Mikä motivoi sinua vapaaehtoistoiminnassa?

Miten ylläpidät motivaatiotasi?

3. Jaksaminen vapaaehtoistoiminnassa

Mikä saa sinut jaksamaan vapaaehtoistoiminnassa?

Miten jaksamistasi tulisi tukea?

Vapaaehtoisen diakoniatoiminnan kehittämissuunnitelma

SISÄLLYSLUETTELO

1 LUKIJALLE 4

2 TOIMINNAN KOORDINOINTI, VASTUUT JA VIESTINTÄ 5

3 VAPAAEHTOISTEN REKRYTOINTI 7

4 VAPAAEHTOISTEN PEREHDYTYS, OHJAUS JA TUKI 8

5 VAPAAEHTOISTOIMINNASSA HUOMIOITAVIA LAKEJA 9

6 VAPAAEHTOISEN DIAKONIATOIMINNAN MUODOT 10

7 VAPAAEHTOISTOIMINNAN PERIAATTEET 12

8 LOPUKSI 14

I | LUKIJALLE

Tämä kehittämisasiakirja on liite Diakonia-ammattikorkeakoulussa vuonna 2016 tehtyyn opinnäytetyöhön *Diakoniatyö Oulun ortodoksisessa seurakunnassa – Vapaaehtoisen diakoniatoiminnan kehittämissuunnitelma*. Opinnäytetyössä selvitettiin, millä tavalla vapaaehtoista diakoniatoimintaa Oulun ortodoksisessa seurakunnassa on mahdollista tehdä, sillä seurakunnassa ei ole palkattua diakoniatyöntekijää. Tässä kehittämissuunnitelmassa esitetään vaihtoehtoja vapaaehtoisen diakoniatoiminnan toteuttamiseen, kerrotaan sen koordinoinnista ja vastuista sekä vapaaehtoisten rekrytoinnista, perehdytyksestä ja ohjauksesta. Lisäksi suunnitelmaan on koottu vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä huomioitavia lakeja. Seurakunnan diakoniatoimikunta voi käyttää kehittämissuunnitelmaa toimintansa pohjana ja soveltaa sitä käytännössä seurakunnalle parhaiten soveltuvalla tavalla.

Uusista diakoniatoiminnan muodoista suunnitelmaan valikoituivat työttömien ja vähävaraisten ruokailu ja diakonian palvelukortti, joiden käytännön toteutusta on esitelty tarkemmin. Seurakunnassa jo tehtävää diakoniatyötä, kuten lähimmäispalvelua ja pakolaistyötä, ei tässä suunnitelmassa käsitellä erikseen.

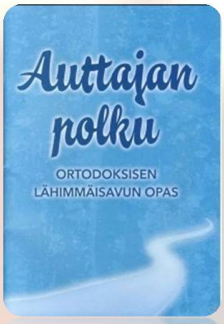

PSHV on julkaissut Auttajan polku – ortodoksisen lähimmäispalvelun oppaan käytännön tueksi seurakunnan vapaaehtoistoimijoille. Opas sisältää käytännönläheisiä neuvoja vapaaehtoisen auttamistoiminnan toteuttamisessa ja antaa ohjeita sekä auttajalle että ohjaajalle. Opas sopii käytettäväksi tämän kehittämissuunnitelman rinnalla.

2 | TOIMINNAN KOORDINOINTI, VASTUUT JA VIESTINTÄ

Oulun ortodoksisessa seurakunnassa nimettiin vuoden 2016 alussa uusi *diakoniatoimikunta*, jonka rooli vapaaehtoisen diakoniatoiminnan toteuttamisessa tulee olemaan suuri. Diakoniatoimikunta, jonka tukena papisto toimii, koordinoi vapaaehtoista diakoniatoimintaa sekä saattaa avuntarvitsijat ja vapaaehtoiset toimijat yhteen. Kirkkoherra on viimesijaisesti vastuussa kaikesta seurakunnan toiminnasta.

Jokaiselle vapaaehtoistoimijalle esitellään seurakunnan vastuuhenkilöt ja nimetään oma *yhteyshenkilö* diakoniatoimikunnasta tai yhteyshenkilönä voi toimia myös kokenut vapaaehtoinen. Vapaaehtoisen diakoniatoiminnan vastuut voidaan jakaa myös niin, että eri toiminnoilla esimerkiksi vähävaraisten aterialla ja lähimmäispalvelulla on omat vastuuhenkilönsä ja vapaaehtoisiin liittyvillä asioilla omansa.

Suositeltavaa on luoda toimikunnan avulla vapaaehtoisten verkosto, josta yksilöt kokemuksen karttuessa ottavat vastuuta *vertaistuesta*, uusien vapaaehtoisten *perehdytyksestä* ja *ohjauksesta* sekä *kannustamisesta* ja *motivoinnista*.

Myös vapaaehtoisten *jaksamiseen* tulee kiinnittää huomiota. Vapaaehtoistoimijoiden joukosta voi löytyä esimerkiksi sosiaali-, terveys- tai kirkonalan koulutuksen saaneita henkilöitä, jotka ovat halukkaita toimimaan vertaistukihenkilöinä. Toimikauden alussa ja lopussa on hyvä järjestää vapaaehtoistoimijoiden *ryhmätapaaminen*. Kauden alussa kerrataan yhteiset käytännöt, sovitaan uusien vapaaehtoisten perehdytyksestä, yhteyshenkilöistä ja muista vastuista. Toimikauden lopussa tehdään katsaus menneeseen kauteen, kerätään palaute ja kehittämisehdotukset seuraavaa kautta varten sekä kiitetään ja kannustetaan vapaaehtoisia.

Diakoniatoiminnan viestintä

Vapaaehtoisessa diakoniatoiminnassa viestinnällä on tärkeä merkitys. Viestintä pitää sisällään kaikkien toimijoiden välisen kanssakäymisen. Toimiva viestintä edellyttää asianmukaisten viestintäkanavien lisäksi aktiivisuutta jokaiselta toimijalta, jotta tieto kulkee kaikkiin suuntiin tehokkaasti ja oikeaan aikaan.

Seurakunnan työntekijöiden, seurakuntalaisten, diakoniatoimikunnan ja vapaaehtoisten välillä tapahtuvan yhteydenpidon helpottamiseksi diakoniatoiminnalle avataan oma sähköpostiosoite, joka voi olla esimerkiksi muotoa 'diakoniaoulu@ort.fi'. Sähköpostille nimetään vastuuhenkilöt, jotka seuraavat sinne saapuvaa postia säännöllisesti.

Seurakunnan diakoniatoimintaa tehdään näkyvämmäksi laatimalla sille oma osio seurakunnan verkkosivustolle ja tuomalla diakoniatoimintaa esille myös seurakunnan Facebook-seinällä. Kun tarvittavista toimintamalleista ja periaatteista on seurakunnassa sovittu, on ne hyvä koota yhteen esimerkiksi vapaaehtoisen diakoniatoiminnan oppaaksi, jossa toiminnan vastuut ja toimintamallit kuvataan yksityiskohtaisemmin. Vapaaehtoistoiminnasta voi laatia myös esitteen.

Nimetty vastuuhenkilö päivittää vapaaehtoistoimintaan liittyvää materiaalia (oppaat, esitteet, ohjeet, yhteystiedot jne.) tarpeen mukaan. Ajantasaista materiaalia säilytetään paikassa, josta se on helposti kaikkien tietoa tarvitsevien saatavilla.

3 | VAPAAEHTOISTEN REKRYTOINTI

Oulun ortodoksisessa seurakunnassa vapaaehtoiset toimijat ovat diakoniatoiminnan ydin ja siksi vapaaehtoisten rekrytointiin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Vapaaehtoisten rekrytoinnissa käytetään olemassa olevia kanavia, kuten seurakunnan verkkosivustoa ja Facebookia, sekä mahdollisesti Paimen Sanomia. Joensuun ja Taipaleen seurakuntien perustamalle Tee Hyvää -sivustolle on mahdollista luoda oma alasivu Oulun seurakunnalle, jonne vapaaehtoiseksi haluavat voivat ilmoittautua. Kannattaa myös selvittää, voiko avoimia vapaaehtoistehtäviä tuoda sivustolla esille. Yksittäisiin tehtäviin voi rekrytoida vapaaehtoisia myös henkilökohtaisesti kutsumalla.

Vapaaehtoistyo.fi on Kirkkopalveluiden ylläpitämä yleishyödyllinen ja voittoa tavoittelematon valtakunnallinen vapaaehtoistehtäviä kokoava sivusto, jossa voi auttaa myös lahjoittamalla. Kansalaisjärjestöt tai seurakunnat voivat ilmoittaa sivustolla avoimista vapaaehtoistehtävistä. Kattavuutensa ja tunnettavuutensa vuoksi sivustoon on hyvä tutustua ja harkita liittymistä palveluun.

> *On tärkeää ohjata vapaaehtoisten ilmoittautumiset kaikilta ilmoittautumiskanavilta samalle seurakunnan yhteyshenkilölle tai toimijalle.*

Vapaaehtoistehtävästä laaditaan sopimus, jonka vapaaehtoinen ja seurakunnan edustaja allekirjoittavat. Sopimuksesta tulee selvitä tehtävä, johon vapaaehtoinen sitoutuu ja tehtävän säännöllisyys (tai satunnaisuus), suostumus vapaaehtoisen tietojen lisäämiseksi vapaaehtoisrekisteriin ja mahdolliselle sähköpostilistalle, sopimus vaitiolovelvollisuudesta ja yhteydenpitotavasta sekä molempien osapuolten allekirjoitukset. Sopimukseen liitetään vapaaehtoistoiminnan periaatteet, jotka löytyvät tämän suunnitelman lopusta.

Vapaaehtoistoimija palvelee tehtävässään koko yhteisöä. Vapaaehtoistehtävästä sovittaessa on huomioitava tehtävän soveltuvuus ja mielekkyys sekä vapaaehtoistoimijan käytettävissä olevat voimavarat. Vapaaehtoistoimijalla on oikeus olla yhteydessä yhteyshenkilöönsä aina, kun tuntee sille tarvetta. Yhteyttä on aina syytä ottaa ongelmatilanteissa tai huolen noustessa. Yhteyshenkilölle ilmoitetaan hyvissä ajoin mahdollisista esteistä tai vapaaehtoistoiminnan lopettamisesta. Vapaaehtoistoimijan ei tarvitse kertoa syytä lopettamiseen.

4 | VAPAAEHTOISTEN PEREHDYTYS, OHJAUS JA TUKI

Jokainen vapaaehtoinen perehdytetään vapaaehtoistehtävään seurakunnassa yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti. Diakoniatoimikunta koordinoi seurakunnan vapaaehtoista diakoniatoimintaa kokonaisuutena, mutta koordinointia, perehdytystä ja vapaaehtoisten ohjausta voidaan tarvittaessa jakaa myös kokeneille vapaaehtoisille, joilla on mahdollisesti sosiaali-, terveys- tai kirkon alan koulutus tai muuten vankka kokemus ihmisten kohtaamisesta. Oulun alueella vapaaehtoistoimijoita kouluttavat mm. Vapaaehtoistoiminnan verkosto VARES ja Suomen Punainen Risti.

Vapaaehtoisten perehdytys voidaan toteuttaa yksilö- tai ryhmäperehdytyksenä vapaaehtoisten lukumäärästä ja tehtävien luonteesta riippuen. Esimerkiksi lähimmäisavun vapaaehtoisia voidaan perehdyttää alussa ryhmänä kaksi kertaa vuodessa ja jatkossa tarpeen mukaan.

Vapaaehtoistehtävistä on hyvä laatia vapaaehtoisille annettavaa, mieluimmin verkossa ylläpidettävää ja sieltä tarvittaessa helposti tulostettavaa perehdytysmateriaalia. Materiaalia on mahdollista laatia myös sitä mukaa kun uusia vapaaehtoistehtäviä syntyy ja niitä aletaan käytännössä tehdä.

Vertaistuki on vapaaehtoisille ensiarvoisen tärkeää ja vapaaehtoisten verkostoituminen toistensa kanssa on hyvä mahdollistaa säännöllisten ryhmätapaamisten muodossa. Vapaaehtoisille voidaan järjestää ohjausta ja tukea tarpeen mukaan myös yksilöllisesti. Säännöllinen yhteydenpito seurakunnan yhteyshenkilön tai muun nimetyn tukihenkilön kanssa edesauttaa vapaaehtoisen jaksamista ja ylläpitää motivaatiota.

5 | VAPAAEHTOISTOIMINNASSA HUOMIOITAVIA LAKEJA

Vapaaehtoistoiminnalle ei ole Suomessa erikseen lakia, vaan säädökset hajaantuvat usean eri lain alaisuuteen. Laeissa ei määritellä sitä, millaisia tehtäviä vapaaehtoistoimija voi tehdä, mutta verohallinto määrittää vapaaehtoistoiminnan tilapäiseksi ja satunnaiseksi. Lisäksi tehtävä ei voi edellyttää ammattitaitovaatimuksia tai pätevyyttä.

Vaitiolovelvollisuus (julkisuuslaki) sitoo vapaaehtoistoimijaa sekä suullisen tiedon että asiakirjojen osalta. Autettavan on pystyttävä luottamaan siihen, että vapaaehtoistoimija ei kerro luottamuksellisia asioita eteenpäin. Vaitiolositoumus jatkuu myös vapaaehtoistoiminnan päätyttyä.

Seurakunta on työturvallisuuslain mukaan velvollinen huolehtimaan vapaaehtoistoimijan turvallisuudesta sekä varmistamaan, että vapaaehtoistoimijan terveys ei vaarannu vapaaehtoistoiminnassa. Seurakunnan tulee ottaa vapaaehtoistoimintaa koskeva tapaturma- ja vastuuvakuutus.

Vapaaehtoistoimijoista laaditaan henkilörekisteri (henkilötietolaki), johon kerätään vapaaehtoistoiminnan kannalta olennaiset ja tarpeelliset tiedot: vapaaehtoistoimijan nimi, yhteystiedot sekä vapaaehtoistehtävä.

Hygieniapassi eli hygieniaosaamistodistus tarvitaan tilanteissa, joissa käsitellään helposti pilaantuvia ja pakkaamattomia elintarvikkeita (elintarvikelaki). Vastuullisella henkilöllä hygieniapassi on välttämätön. Vapaaehtoistoimijalla on oltava riittävä tieto ja ymmärrys siitä, mitä hygieniamääräykset tarkoittavat käytännössä. Useat toimijat järjestävät hygieniaosaamiskoulutuksia ja -testejä.

Työttömyysturvalaki säätelee työttömien tekemää vapaaehtoistoimintaa. Työtön voi osallistua tavanomaiseen talkootyöhön tai tavanomaiseen yleishyödylliseen vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoiminta ei kuitenkaan saa olla esteenä palkkatyön vastaanottamiselle.

Lasten ja nuorten parissa toimivalta vapaaehtoiselta voidaan pyytää rikosrekisteriote (laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä). Vapaaehtoinen näyttää rikosrekisteriotteen vastuuhenkilölleen, joka kirjaa asiakirjan näytetyksi.

6 | VAPAAEHTOISEN DIAKONIATOIMINNAN MUODOT

Diakoniatoiminnan muodoista edelleen kehitettäviksi uusiksi vapaaehtoisen diakonian muodoiksi valikoituvat työttömien ja vähävaraisten ruokailu sekä diakonian palvelukortti. Myös muiden tämänhetkisten diakoniatoiminnan muotojen, kuten lähimmäispalvelun, sairaala- ja laitosvierailujen ja pakolaistyön, toteuttaminen organisoituu kehittämistyön myötä.

Työttömien ja vähävaraisten diakoniaruokailu

voidaan toteuttaa mahdollisuuksien mukaan aamupuurotarjoiluna, runsaampana aamiaisena tai lämpimänä ateriana lounasaikaan. Useat Oulun seudun seurakunnat tarjoavat vähävaraisille aterioita joko ilmaiseksi tai muutaman euron maksua vastaan. Aterian tarjoamisajankohtaa suunniteltaessa on hyvä huomioida lähiseurakuntien (tuomiokirkkoseurakunta, helluntaiseurakunta, vapaakirkko, adventtikirkko, mahdolliset muut) vastaava toiminta päällekkäisyyksien välttämiseksi.

Aamupuurotarjoilu on helppo ja edullinen järjestää. Esimerkiksi lautasellinen veteen keitettyä kaurapuuroa, 1-2 leipäpalaa + juusto- ja/tai lihaleikkele, kananmuna, kahvi tai tee maksavat alle kaksi euroa/henkilö. Tarjoilupöytä pysyy siistimpänä ja ruokaa riittää kaikille, jos voileivät tehdään valmiiksi tarjolle ja puuro annostellaan lautaselle. Tarjolla voi olla myös kurkkua, paprikaa tai muuta lisuketta.

Aamupuurotarjoilun valmisteluun on hyvä varata noin tunti aikaa. Henkilökuntaa tarvitaan 2-3 odotetusta osallistujamäärästä riippuen. Aamupuuro voi olla tarjolla esimerkiksi klo 9-10.30 välisenä aikana, jolloin henkilökunnan tarve on kolmisen tuntia, klo 8-11. Aterian valmistus ja tarjoilu on monelle mieluinen vapaaehtoistehtävä ja diakoniaruokailu voidaan toteuttaa vapaaehtoisvoimin.

Lämpimän aterian valmistelussa on otettava huomioon mahdollinen ruokien etukäteisvalmistelu. Nopeimmin valmistuvat yksinkertaiset kotiruuat, keitot, laatikot, perunat ja kastikkeet sekä kanaruoat.

Diakonian palvelukortti

on kanava, jolla avuntarvitsijat ja avun tarjoajat saatetaan toistensa luokse. Kortti voi olla sekä sähköisessä muodossa verkossa että paperiversiona. Verkossa oleva palvelukortti voidaan perustaa osaksi teehyvaa.fi -sivustoa. Paperiversiota varten tarvitaan seurakunnan tiloihin palautuslaatikko tai muu paikka, johon kortit voi jättää. Apua tarvitseva täyttää korttiin henkilötietonsa ja asian, johon hän toivoo apua. Avun tarjoajat puolestaan kirjaavat korttiin ne asiat, joissa he haluavat olla avuksi. Myös tietotaidollista osaamista voi tarjota toisten hyödyksi, esimerkiksi tietoa pankki- tai lakiasioista, kirjanpidosta, matematiikasta tai opastusta kielten oppimisessa. Seurakunnassa tulee olla vastuuhenkilö, jolle täytetyt palvelukortit ohjautuvat ja joka vie asiaa eteenpäin.

Lähimmäispalvelu

on olennainen osa seurakunnan diakoniaa. Se voi tarkoittaa ikäihmisen auttamista arjen toimissa, keskusteluapua yksinäiselle, läksyntekoapua lapselle tai nuorelle, kirkkokyytejä tai satunnaista lastenhoitoapua. Lähimmäispalvelun organisoimisesta kerrotaan kattavasti PSHV:n julkaisemassa ja kustantamassa Auttajan Polku - ortodoksisen lähimmäisavun opas -kirjasessa. Oppaan ja kehittämissuunnitelmassa aikaisemmin esitettyjen vapaaehtoisen diakoniatoiminnan kehitysehdotusten myös lähimmäispalvelu voi olla ennakoivaa ja aktiivista toimintaa.

7 | VAPAAEHTOISTOIMINNAN PERIATTEET

Seuraavat vapaaehtoistoiminnan periaatteet on lainattu Joensuun–Taipaleen ortodoksisten seurakuntien ylläpitämältä teehyvaa.fi-sivustolta. Niitä voidaan tarvittaessa muokata ja tarkentaa seurakunnan toiveiden mukaan. Periaatteet ovat vapaaehtoistoiminnasta tehtävän sopimuksen liitteenä ja jokainen vapaaehtoistoimija saa niistä oman kappaleensa.

Vapaaehtoisena seurakuntayhteisössä

SEURAKUNNALLISUUS
Ortodoksisen seurakunnan vapaaehtoiset toimivat seurakunnan arvoja kunnioittaen. Jotkin tehtävät saattavat edellyttää seurakunnan jäsenyyttä, toisiin kiinnostus ja kunnioitus kirkkoa kohtaan riittää.

YHTEISÖLLISYYS
Vapaaehtoinen on osa yhteisöä ja ryhmää. Vapaaehtoinen pääsee osaksi suurempaa joukkoa.

VAPAAEHTOISUUS
Vapaaehtoisuus kumpuaa ihmisen omasta halusta jakaa hyvää ja auttaa lähimmäistä seurakuntayhteisön toiminnan kautta. Vapaaehtoisuus perustuu omaan tahtoon ja haluun auttaa, tuottaa iloa ja saada hyvää mieltä.

Kohtaamisen periaatteita

TASA-ARVOISUUS
Vapaaehtoistyön kaikki osapuolet kohtaavat toisensa tasavertaisina. Jokainen on merkityksellinen ja häntä tarvitaan. Tasa-arvoisuus merkitsee myös erilaisuuden ja erilaisten näkemysten hyväksymistä.

ERILAISUUDEN KOHTAAMINEN
Vapaaehtoistoiminnassa suvaitaan ja autetaan kaikkia ihmisiä kansallisuudesta, ihonväristä, uskonnosta, varallisuudesta tai muista seikoista riippumatta.

VASTAVUOROISUUS
Vapaaehtoistyö on persoonien kohtaamista, joka rikastuttaa elämää ja maailmankuvaa.

AUTETTAVAN EHDOILLA TOIMIMINEN
Tehtävissä, jotka liittyvät rinnalla kulkemiseen, autettava on itse oman elämänsä paras asiantuntija. Vapaaehtoinen kulkee rinnalla ja tukee, hän ei ohjaa eikä päätä.

LUOTTAMUKSELLISUUS JA VAITIOLOVELVOLLISUUS
Vapaaehtoinen on vaitiolovelvollinen. Tämä velvollisuus jatkuu myös tehtävän tai toiminnan päätyttyä.

Vapaaehtoisuuden periaatteita

PALKATTOMUUS

Vapaaehtoistyöstä ei makseta palkkaa tai kulukorvauksia eikä siitä aiheudu kuluja autettavalle.

EI-AMMATTIMAISUUS

Vapaaehtoinen toimii tavallisen ihmisen tiedoilla ja taidoilla. Hänen ei tarvitse korvata ammattilaista.

VAPAAEHTOINEN VAPAAEHTOISELLE

Vapaaehtoinen voi myös tuoda mukanaan uusia vapaaehtoisiksi ilmoittautuvia esimerkiksi omaksi työparikseen. Tällöin vapaaehtoisuudesta tulee kaksin verroin palkitsevampaa ja kevyempää.

LUOTETTAVUUS JA SITOUTUMINEN

Vapaaehtoinen on luotettava. Hän arvioi omat voimavaransa, jotta jaksaa tehdä sovitut tehtävät. Vapaaehtoinen ilmoittaa hyvissä ajoin autettavalle ja tarvittaessa yhteyshenkilölleen yksittäisen tehtävän tai tapaamisen peruuntumisesta. Sitoutuminen tehtävään tai siitä luopuminen sovitaan yksilöllisesti.

OIKEUS OHJAUKSEEN JA TUKEEN

Vapaaehtoisella on oikeus perehdytykseen ja tukeen, sillä hän on osa vapaaehtoisten joukkoa ja vapaaehtoisryhmiä. Seurakunta järjestää yhteisiä kokoontumisia vapaaehtoisille ja tarjoaa tarvittaessa keskusteluapua.

8 | LOPUKSI

Vapaaehtoistoiminta on antoisaa ja hedelmällistä sekä tekijälle että vastaanottajalle, kun tehtävät on hyvin organisoitu, vapaaehtoistoimijoiden tukena on toimiva tukiverkosto, ja yhteys seurakuntaan on aktiivinen. Seuraavaan on koottu muistilista asioista, joiden avulla voi aika ajoin tarkistaa vapaaehtoisen diakoniatoiminnan prosessien toimivuutta ja tehdä niihin tarvittaessa korjauksia.

VAPAAEHTOISEN DIAKONIATOIMINNAN KOORDINOINTI JA VASTUUT

- diakoniatoimikunnan toiminta, aktiivisuus, vastuunjako, yhteistyö seurakunnan kanssa
- diakoniatoimintojen vastuuhenkilöt (vapaaehtoiset)
- vapaaehtoistoimijoiden yhteyshenkilöt
- vakuutukset, lainsäädäntö

VIESTINTÄ

- diakoniatoiminta esillä seurakunnan julkaisuissa, verkkosivuilla ja käytössä olevilla sosiaalisen median kanavilla
- vapaaehtoisen diakoniatoiminnan oppaan tai esitteen laatiminen
- materiaalin ylläpito ja päivitys

VAPAAEHTOISTOIMINNAN PROSESSI

- vapaaehtoisten rekrytointi, perehdytys, ohjaus, tuki ja palkitseminen
- perehdytysmateriaali ja toimintaohjeet ajan tasalla
- säännölliset vapaaehtoisten ryhmätapaamiset, vertaistuki
- yksilöllinen tai ryhmäohjaus, yhteydenpito seurakuntaan
- jaksamisesta huolehtiminen

TOIMINNAN KEHITTÄMINEN

- säännöllinen arviointi
- palautteen kerääminen ja hyödyntäminen

© Minna Honkanen & Marja Tervahauta
Diakonia-ammattikorkeakoulu 2016

Oulun ortodoksinen seurakunta

Kuvat

Oulun ortodoksinen seurakunta	Kansi
Pentti Potkonen	Vesileimakuva
Marja Tervahauta	2, 3, 5, 6, 9, 11, 12
Oulun seurakunnat	8
Johannes Mäntymäki	13